

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

VERSLO VADYBOS FAKULTETAS

FINANSŲ INŽINERIJOS KATEDRA

Erika Viskontaite

**VERSLO KŪRIMO IR PLĖTROS GALIMYBIŲ, PASITELKIANČIŲ ES
STRUKTŪRINIŲ FONDŲ PARAMĄ, TYRIMAS**

**THE RESEARCH OF BUSINESS CREATION AND DEVELOPMENT
POSSIBILITIES USING EU STRUCTURAL FUNDS**

Baigiamasis bakalauro darbas

Ekonomikos inžinerijos studijų programa, valstybinis kodas 612L10009

Investicijų valdymo specializacija

Ekonomikos studijų kryptis

Vilnius, 2016

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

VERSLO VADYBOS FAKULTETAS

FINANSŲ INŽINERIJOS KATEDRA

TVIRTINU
Katedros vedėja

(Parašas)
doc. dr. Algita Miečinskienė
(Vardas, pavardė)

(Data)

Erika Viskontaitė

**VERSLO KŪRIMO IR PLĖTROS GALIMYBIŲ, PASITELKiant ES
STRUKTŪRINIŲ FONDŲ PARAMĄ, TYRIMAS**

**THE RESEARCH OF BUSINESS CREATION AND DEVELOPMENT
POSSIBILITIES USING EU STRUCTURAL FUNDS**

Baigiamasis bakalauro darbas

Ekonomikos inžinerijos studijų programa, valstybinis kodas 612L10009

Investicijų valdymo specializacija

Ekonomikos studijų kryptis

Vadovas

(Pedag. vardas, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

Konsultantas

(Pedag. vardas, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

Konsultantas

(Pedag. vardas, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

Vilnius, 2016

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
VERSLO VADYBOS FAKULTETAS
FINANSŲ INŽINERIJOS KATEDRA

Ekonomikos studijų kryptis

Ekonomikos inžinerijos studijų programa, valstybinis kodas 612L10009

Investicijų valdymo specializacija

TVIRTINU
Katedros vedėja

(Paraišius)
doc. dr. Algina Miečinskienė
(Vardas, pavardė)

(Data)

BAIGIAMOJO BAKALAURO DARBO
UŽDUOTIS

2015-11-11 Nr.

Vilnius

Studentui (ei) Erika Viskontaitė
(Vardas, pavardė)

Baigiamojo darbo (projekto) tema: Verslo kūrimo ir plėtros galimybių, pasitelkiant ES struktūrinių fondų paramą, tyrimas.....

patvirtinta 2015 m. lapkričio mėn. 6 d. dekanų potvarkiu Nr. 270 vv

Baigiamojo darbo užbaigimo terminas 2016 m. gegužės 23 d.

BAIGIAMOJO DARBO (PROJEKTO) UŽDUOTIS

Išanalizuoti verslo kūrimo ir plėtros, ES struktūrinių fondų paramos, investicinio projekto, jo kūrimo ir vertinimo teorinius aspektus. Įvertinti ES paramos lygį Lietuvoje 2007–2013 m. ir galimybes 2014–2020 m. Pateikti investicinio projekto vertinimo kriterijus. Remiantis keliamais reikalavimais ir kriterijais parengti investicinį projektą bei įvertinti jo tinkamumą ES struktūrinių fondų paramai gauti.

Baigiamojo bakalauro darbo (projekto) konsultantai:

.....
(Pildyti vardus, pavardes)

Vadovas

(Paraišius)

Lekt. Irena Danilevičienė
(Pildyti vardus, pavardes)

Užduotį gavau

(Paraišius)

Erika Viskontaitė

(Vardas, pavardė)

2015 m. lapkričio mėn. 11 d.

(Data)

Vilniaus Gedimino technikos universitetas

Verslo vadybos fakultetas

Finansų inžinerijos katedra

ISBN ISSN

Egz. sk.

Data 2016-05-23

Ekonomikos inžinerijos studijų programos baigiamasis bakalauro darbas

Pavadinimas **Verslo kūrimo ir plėtros galimybių, pasitelkiant ES struktūrinių fondų paramą, tyrimas**

Autorius **Erika Viskontaitė**

Vadovas lekt. **Irena Danileviči**

Kalba

lietuvių

užsienio

Anotacija

Baigiamajame bakalauro darbe analizuojamos ir tiriamos verslo kūrimo ir plėtros galimybės, pasitelkiant ES struktūrinius fondus, pagal 2014–2020 m. veiksmų programą. Pagrindinis darbo tikslas yra parengti investicinį projektą bei įvertinti verslo kūrimo ir plėtros galimybes. Darbą sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje aptariami SVV ir ES struktūrinių fondų paramos teoriniai aspektai. Taip pat apibrėžiama investicinio projekto sąvoka, struktūra, išanalizuojami projekto efektyvumo ir rizikos vertinimo metodai. Antroje dalyje atlikta 2007–2013 m. ir 2014–2020 m. ES fondų finansavimo Lietuvoje analizė, pateikti bendrieji tinkamo finansuoti projekto rengimo reikalavimai. Trečioje dalyje rengiamas verslo įkūrimo projektas pagal bendruosius reikalavimus siekiant gauti ES finansavimą. Atliekamas investicinio projekto pajamų ir išlaidų prognozavimas, efektyvumo ir rizikos vertinimas. Pabaigoje pateikiamos baigiamojo darbo išvados, pasiūlymai ir literatūros sąrašas.

Darbo apimtis – 68 p. teksto be priedų, 10 iliustr., 7 lent., 53 bibliografiniai šaltiniai.

Atskirai pridedami darbo priedai

Anotacija

Baigiamajame bakalauro darbe analizuojamos ir tiriamos verslo kūrimo ir plėtros

Prasminiai žodžiai: efektyvumas, ES struktūrinė parama, finansinis vertinimas, investicinis projektas, rizikos vertinimas, smulkus ir vidutinis verslas.

Vilnius Gediminas Technical University
Business management faculty
Finance Engineering department

ISBN ISSN
Copies No.
Date 2016-05-23

Economics engineering study programme bachelor (master) thesis.

Title: **The research of business creation and development possibilities using EU structural funds**

Author **Erika Viskontaitė**

Academic supervisor **lect. Irena Danilevičienė**

Thesis language

Lithuanian

Foreign (English)

Annotation

In Final Bachelor Thesis business creation and development using EU structural funds according 2014–2020 programme are analysed and investigated. The main goal of the thesis is to prepare an investment project and evaluate business creation and development possibilities based on the preparation of investment project. The work consists of three parts. The theoretical aspects of Small and Medium Business (SMBs) and EU structural funds support are analysed in the first part. The conception of investment project, its structure, methods for assessing the effectiveness and risk of the investment project are defined in this part as well. In the second part EU funding of 2007–2013 and 2014–2020 programming periods in Lithuania are analysed, general requirements of suitable investment project are presented. In the third part the start-up project is prepared according to general requirements in order to receive EU funding. Also prediction of the investment project income and expenses, assessment of effectiveness and risk are performed in third part. In the end conclusions of final work, suggestions and the list of literature are given.

Thesis consist of: 68 p. text without appendixes, 10 pictures, 7 tables, 53 bibliographical entries.

Appendixes included.

Keywords: effectiveness, EU structural funds, investment project, risk assessment, small and medium business, the financial assessment.

Vilniaus Gedimino technikos universiteto egzaminų
sesijų ir baigiamųjų darbų rengimo bei gynimo
organizavimo tvarkos aprašo 2011–2012 m. m.

2 priedas

(Baigiamojo darbo sąžiningumo deklaracijos forma)

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

Erika Viskontaitė, 20122853

(Studento vardas ir pavardė, studento pažymėjimo Nr.)

Verslo vadybos fakultetas

(Fakultetas)

Ekonomikos inžinerija, ECINVf-12

(Studijų programa, akademinė grupė)

**BAIGIAMOJO DARBO (PROJEKTO)
SĄŽININGUMO DEKLARACIJA**

2016 m. _____ gegužės 23 _____ d.
(Data)

Patvirtinu, kad mano baigiamasis darbas (projektas) tema _____ „Verslo kūrimo ir plėtros
galimybių, pasitelkiant ES struktūrinių fondų paramą, tyrimas“

d. dekanas potvarkiu

patvirtintas 20 15 m. _____ lapkričio 6 _____ Nr. _____ 270 vv _____, yra
savarankiškai parašytas. Šiame darbe (projekte) pateikta medžiaga nėra plagijuota. Tiesiogiai ar
netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos pažymėtos literatūros nuorodose.

Parenkant ir įvertinant medžiagą bei rengiant baigiamąjį darbą (projektą), mane konsultavo
mokslininkai ir specialistai: _____

Mano darbo (projekto) vadovas _____ lekt. Irena Danilevičienė

Kitų asmenų indėlio į parengtą baigiamąjį darbą (projektą) nėra. Jokių įstatymų nenumatytų
piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs (-usi).

(Parašas)

ERIKA VISKONTAITĖ

(Vardas ir pavardė)

Turinys

IVADAS	11
1. VERSLO KŪRIMO IR PLĖTROS TEORINIAI ASPEKTAI.....	13
1.1 Smulkaus ir vidutinio verslo samprata, kūrimas ir plėtra.....	13
1.2 ES struktūrinių fondų parama.....	16
1.3 Investicinio projekto samprata	18
1.4 Investicinio projekto kūrimas	21
1.5 Investicinio projekto efektyvumo vertinimas	23
1.6 Projekto rizikos vertinimas.....	30
2. VERSLO KŪRIMO IR PLĖTROS GALIMYBIŲ TYRIMAS	35
2.1 Paramos verslo kūrimui ir plėtrai Lietuvoje lygis	35
2.2 2014–2020 m. ES finansavimo prioritetai ir jų galimybės.....	38
2.3 Investicinio projekto vertinimo kriterijai.....	42
2.3.1 Tinkamumo finansuoti vertinimas	43
2.3.2 Naudos ir kokybės vertinimas	45
3. INVESTICINIO PROJEKTO RENGIMAS ES FONDŲ PARAMAI GAUTI.....	47
3.1 Projekto charakteristika	47
3.2 Planuojamos investicijos ir jų finansavimo šaltinis.....	49
3.3 Projekto pardavimų prognozės	50
3.4 Projekto kaštų vertinimas ir prognozė	52
3.5 Investicinio projekto finansinis vertinimas	53
3.5.1 Pelningumo analizė	53
3.5.2 Efektyvumo vertinimas	55
3.6 Projekto socialinės – ekonominės naudos vertinimas	56
3.7 Projekto rizikos analizė	58
3.8 Investicinio projekto rengimo apibendrinimas	60
IŠVADOS	62
SIŪLYMAI.....	64
LITERATŪROS SĄRAŠAS	65
PRIEDAI.....	69

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Investicinių projektų klasifikavimas (Sudaryta autorės pagal Rutkauskas, Tamošiūnienė, 2002).....	20
2 pav. ES paramą verslui gauti pateiktų, patvirtintų ir atmestų paraiškų skaičius 2008–2014 m. (Šaltinis: ES parama, 2016).....	35
3 pav. ES paramos verslui lėšų išmokėjimo grafikas 2008–2016 metais (mln. Eur) (Šaltinis: ES parama, 2016).....	36
4 pav. 2014–2020 m. finansiniu laikotarpiu ES investicijos verslui paskirstymas pagal sritis (Šaltinis: ES investicijos, 2015).....	37
5 pav. ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimo galimybės (Šaltinis: Beržinskienė <i>et al.</i> , 2012).....	41
6 pav. Prognozuojamos investicinio projekto pajamos 2017–2021 metais (Eur) (Šaltinis: sudaryta autorės)	51
7 pav. 2017–2021 m. projekto pelningumo rodiklių dinamika (proc.) (Šaltinis: sudaryta autorės)..	54
8 pav. Grynosios dabartinės vertės pokytis nuo pardavimų pajamų (Šaltinis: sudaryta autorės)	58
9 pav. Grynosios dabartinės vertės pokytis nuo pardavimų savikainos (Šaltinis: sudaryta autorės)	59
10 pav. Grynosios dabartinės vertės pokytis dėl infliacijos kaitos (Šaltinis: sudaryta autorės).....	59

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Tradicinių statybos projekto efektyvumo įvertinimo metodų palyginimas (Sudaryta autorės remiantis Cibulskienė, Butkus, 2007)	29
2 lentelė. Verslo sektoriaus finansavimo priemonės pagal 2014–2020 m. ES finansavimo programą (Šaltinis: ES investicijos, 2015).....	38
3 lentelė. Reikalingos investicijos verslo pradžiai iš ES struktūrinių fondų (Šaltinis: sudaryta autorės)	49
4 lentelė. Parduotų prekių ir įkainių prognozė 2017–2021 m. (Šaltinis: sudaryta autorės)	51
5 lentelė. Prognozuojamos investicinio projekto išlaidos 2017–2021 m. (Eur) (Šaltinis: sudaryta autorės)	52
6 lentelė. Investicinio projekto efektyvumo rodikliai (Šaltinis: sudaryta autorės).....	55
7 lentelė. Investicinio projekto ekonominiai rodikliai (Šaltinis: sudaryta autorės).....	57

SANTRUMPOS

BVP – Bendras vidaus produktas

CC – Kapitalo kaštai

EGDV – Ekonominė grynoji dabartinė vertė

ERPF – Europos regioninės plėtros fondas

ES – Europos Sąjunga

ESF - Europos socialinis fondas

EVGN – Ekonominė vidinė grąžos norma

IRR – Vidinė grąžos norma

LR – Lietuvos Respublika

MIRR – Modifikuota vidinė grąžos norma

MTEP – Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra

MTEPI - Moksliniai tyrimai, eksperimentinė plėtra ir inovacijos

MVĮ – Mažos ir vidutinės įmonės

NPV – Grynoji dabartinė vertė

N/K – Naudos ir kaštų santykis

PI – Pelningumo indeksas

PP – Atsipirkimo laikas

PVM – Pridėtinės vertės mokestis

ROI – Kapitalo grąža

SVV – Smulkus ir vidutinis verslas

UAB – Uždaroji akcinė bendrovė

IVADAS

Temos aktualumas. Šiuo metu Lietuvoje bendrasis vidaus produktas (toliau – BVP) tenkantis vienam gyventojui yra mažesnis nei 75 proc. Europos Sąjungos (toliau – ES) vidurkio. Dėl šios priežasties Lietuva priskiriama prie mažiau išsivysčiusių regionų, kuriems skiriama didesnė parama iš ES struktūrinių fondų. 2014–2020 metais ES fondai investuos 182,2 mlrd. eurų į mažiau išsivysčiusius regionus. Vienas iš esminių šių investicijų tikslų – ekonomikos augimas ir naujų darbo vietų kūrimas, todėl 2014–2020 m. laikotarpiu didelis dėmesys atkreipiamas į aukštą pridėtinę vertę orientuotai ekonomikai.

ES fondų finansavimas yra puiki galimybė pradedant verslą įgyvendinti ne tik savo keliamus tikslus, bet ir prisidėti prie šalies ekonominių tikslų siekimo. Siekiant gauti paramą verslui, reikia apibrėžti esminius kuriamo verslo aspektus bei parengti išsamų investicinį projektą. Tik tinkamai priimtas sprendimas investuoti leis įmonei įsilieti į naujovių rinkas, pakels konkurencingumo lygį ir didins jos vertę. Kapitalo investavimas padeda didinti gamybos apimtis, plėsti paslaugų ir produktų asortimentą, kelti jų kokybę ir mažinti veiklos sąnaudas. Investicijų naudą galima matuoti ne tik įmonės lygmeniu, bet ir šalies. Naujų bendrovių steigimas, senų augimas ir plėtra bei kitos investicijos padeda sukurti naujas darbo vietas, dėl to šalyje mažėja nedarbo lygis ir didėja užimtumas. Taip pat skatinamas konkurencingumas, kurio dėka konkuruojančios įmonės taip pat siekia tobulėti ir augti, o tai sudaro prielaidas bendro ekonomikos lygio augimui.

2014–2020 m. iš ES struktūrinių fondų Lietuvai skiriamas dar didesnis finansavimas lyginant su 2007–2013 m. programa. Didžioji dalis lėšų skiriama smulkiam ir vidutiniam verslui. Galimybės pasinaudoti šiuo ES finansavimu - mažai nagrinėta tema, reikalaujanti išsamesnio tyrimo. Dėl šios priežasties svarbu išsiaiškinti reikalavimus siekiant ES struktūrinių fondų paramos ir aptarti, kokias galimybes atveria gautas finansavimas.

Baigiamojo darbo objektas – investicinis projektas.

Baigiamojo darbo tikslas – įvertinti verslo kūrimo ir plėtros galimybes siekiant gauti ES finansavimą ir vertinimo pagrindu parengti investicinį projektą.

Baigiamojo darbo tikslui pasiekti keliama **uždaviniai**:

1. Apibrėžti verslo kūrimo ir plėtros, ES paramos ir investicijų sąvoką bei investicinio projekto kūrimo ir vertinimo teorinius aspektus.
2. Išanalizuoti paramos verslo kūrimo ir plėtrai lygį Lietuvoje bei pateikti projekto vertinimo kriterijus.
3. Parengti verslo kūrimo projektą bei įvertinti verslo tinkamumą gauti ES struktūrinių fondų paramą.

Darbe taikomi **tyrimo metodai**:

Mokslinės literatūros analizė, sintezė, sisteminimas, lyginimas, klasifikavimas ir grupavimas, investicijų pajamų ir kaštų prognozavimas, balanso ir pelno (nuostolių) ataskaitos prognozavimas, projekto efektyvumo rodiklių skaičiavimas, projekto rizikos vertinimo metodų taikymas.

Baigiamąjį darbą sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmame skyriuje aptariama smulkaus ir vidutinio verslo bei jo kūrimo ir plėtros samprata, išsiaiškinama, kas yra ES parama. Siekiant šios paramos gavimo būtina apibrėžti investicijų projekto sąvoką, jų klasifikaciją, investicinio projekto struktūrą, investicinio projekto efektyvumo ir rizikos vertinimo metodus, jų privalumus ir trūkumus.

Antrame skyriuje analizuojamas ES paramos skyrimas pagal 2007–2013 m. ir 2014–2020 m. ES fondų programas. Apžvelgiamos prioritetinės sritys ir galimybės pagal šiuo metu verslui aktualią programą. Taip pat pateikiami bendrieji reikalavimai, norint parengti tinkamą finansuoti projektą.

Trečiame skyriuje pateikiamas parengtas projektas – projekto naudingumas, investicijų poreikis, prognozuojamos pajamos ir sąnaudos. Remiamasi investicijų projektu, kuriems siekiama gauti finansavimą iš ES struktūrinių fondų ir valstybės biudžeto lėšų, rengimo metodika bei vertinimo kriterijais, sukuriamas konkretus finansinis investicinis projektas, padėsiantis įgyvendinti iškeltą šio darbo tikslą.

Remiantis teorinės dalies teiginiais, sukaupta patirtimi, parengtu projektu ir jo vertinimu, apibendrinamos aiškos ir glaustos išvados, pateikiami siūlymai.

1. VERSLO KŪRIMO IR PLĖTROS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1 Smulkaus ir vidutinio verslo samprata, kūrimas ir plėtra

Mokslinėje literatūroje verslas labai dažnai yra skirstomas į smulkųjį, vidutinį ir didelį. Tokį skirstymą lemia kriterijaus pasirinkimas, tačiau daugelis autorių pripažįsta, kad smulkus ir vidutinis verslas (toliau – SVV) skirtingose valstybėse suprantamas skirtingai. Pagrindiniai kriterijai, kuriais remiamasi vertinant yra balanso suma, nuosavos lėšos, darbuotojų skaičius ir pajamos iš pagrindinės veiklos.

Smulkios ir vidutinės įmonės – tai pati mobiliusia, nuolat besikeičianti įmonių grupė, kurios egzistavimas ir jos ekonominė būklė yra viena iš esminių rinkos santykiais pagrįstos ekonomikos komponentų, turinti lemiamą poveikį bendram ekonomikos augimui ir socialiniam stabilumui (Statistikos departamentas, 2007). Taip pat teigiamai apie SVV atsiliepia ir žymus ekonomistas Dž. Horn, kurio teigimu, smulkusis ir vidutinis verslas yra vienas iš aštriausių gyvybingos rinkos ekonomikos „kampų“, nes ši veiklos forma sukuria palankesnes sąlygas verslininkystei ir verslo kūrimui (Juozaitienė, Staponkienė, 2004).

Street ir Cameron (2007) teigimu, smulkusis verslas – nepriklausomai valdoma ir veikianti įmonė, kuriai nebūdingas dominavimas savo srityje ar pramonės šakoje. Lietuvos Respublikos (toliau – LR) Smulčiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme apibrėžiama Lietuvos SVV subjektų samprata. Vadovaujantis šiuo įstatymu, smulkaus ir vidutinio verslo subjektai yra vidutinės įmonės, mažos įmonės (tarp jų ir mikroįmonės) bei fiziniai asmenys, turintys teisę verstis savarankiška komercine, gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą.

Plačiąja prasme smulkų verslą reikėtų suprasti kaip verslo organizaciją, kurioje dažniausiai dirba nedaug darbuotojų ir kurios veikla yra orientuota į vietinę rinką. Analogiškai traktuojamas ir vidutinis verslas, tačiau čia darbuotojų skaičius ir vykdomos veiklos pajamos yra kiek didesnės nei smulkaus verslo.

Lietuvoje SVV vertinamas kaip vienas iš perspektyviausių šalies ekonomikos sektorių. Reikšmingumą ekonominiam vystymuisi galime pabrėžti išskirdami pagrindinius SVV vaidmenis (Stripeikis, Žukauskas, 2004):

- Socialinis vaidmuo. SVV sukuria naujas darbo vietas socialinės rizikos grupės gyventojams, kuriems gauti darbą stambioje įmonėje sudėtinga. Darbas smulkiame ir vidutiniame versle dažniausiai yra jaunųjų specialistų karjeros pradžia, kur yra suteikiamos visos galimybės realizuoti savo idėjas, siekius, sugebėjimus ir žinias. Šiuo atžvilgiu smulkus ir vidutinis verslas suteikia visiems visuomenės nariams galimybes tobulėti asmeniškai bei kurti.

- Politinis vaidmuo. Smulkus ir vidutinis verslas reikšmingas ir politinė prasme. Šie verslininkai sudaro vidurinėsios klasės pagrindą, todėl yra suinteresuoti ginti demokratijos, ekonominės laisvės bei politinio stabilumo principus. Klestinti vidurinioji klasė yra politinio stabilumo garantas.

- Ekonominis vaidmuo. Šis vaidmuo vertinamas kiekybiniu ekonominiu augimu ir įtaka makroekonominiams rodikliams. Smulkios ir vidutinės įmonės dažniausiai realizuoja stambių įmonių produkciją, aprūpina jas žaliavomis, teikia įvairias paslaugas. Šis sektorius sugeba operatyviai prisitaikyti prie kintančių rinkos sąlygų, kuria naujas darbo vietas, todėl galima teigti, kad tai vienas reikšmingiausių sektorių šalies ekonomikai. Dėl šios priežasties valstybė turėtų remti verslo kūrimą ir plėtrą, nes tai tik paspartina ekonominę vystymąsi ir suteikia prielaidas kitų sričių plėtrai.

- Evoliucinis vaidmuo. Šis vaidmuo pasireiškia dinamiška ir nenutrūkstama, į pokytį orientuota veikla rinkoje, pasižyminti rizika, lankstumu, išradingumu ir drąsiais eksperimentais. Nemažai SVV įmonių užsiima mokslinė-technine veikla, diegia inovacijas greičiau ir su mažesnėmis sąnaudomis. Dinamiška smulkių ir vidutinių įmonių kaita ir konkurencija nuolat keičia rinkos struktūrą. Pokytis – pagrindinė sąvoka, charakterizuojanti SVV vaidmenį. Taip pat smulkus ir vidutinis verslas atlieka svarbų rinkos balanso vaidmenį ir tarnauja kaip laisvos rinkos mechanizmo principo garantas.

Apibendrinant, smulkus ir vidutinis verslas yra vienas iš ekonomikos augimo variklių, turinčių didelį poveikį ūkio raidai ir socialiniam stabilumui, todėl verslo kūrimo ir plėtros skatinimas visuomet yra įtraukiamas į valstybės ekonominio skatinimo programos uždavinius.

Siekiant paskatinti verslo kūrimą ir plėtrą šalyje ypač svarbu suformuoti tam palankias sąlygas. Čia pagrindinį vaidmenį atlieka valstybė, kuri nustato valstybės pagalbos smulkaus ir vidutinio verslo subjektams sąlygas (verslo plėtros) ir prioritetus, valstybės smulkaus ir vidutinio verslo subjektams formas ir apribojimus (mokesčius, biurokratizmo lygį). Už SVV skatinimo ir plėtros politiką šalyje, norminių aktų rengimą, jų reglamentavimą, SVV plėtros programų įgyvendinimą, SVV plėtros programų skatinimą ir rėmimą Lietuvoje atsakinga LR Ūkio ministerija.

Siekiant paskatinti verslumo lygio augimą šalyje, didinti smulkių ir vidutinių verslų konkurencingumą, valstybė pirmiausia turėtų mažinti esančių verslo kūrimo ir plėtros problemų skaičių arba silpninti jų neigiamą poveikį. Grublienė ir Lengvinienė (2011) atliko tyrimą ir išskyrė pagrindines problemas, trukdančias kurti ar plėsti verslą:

- vadovavimo sunkumas;
- nepasitikėjimas savo darbuotojais;
- informacijos trūkumas;

- laiko trūkumas mokymams ir kvalifikacijos kėlimui;
- finansinių išteklių trūkumas;
- darbo jėgos samdymo problemos;
- nuolatinis teisinių aktų kaitaliojimas;
- užsienio valiutos keitimo užtikrinimo rizika;
- dideli mokesčiai.

Iš to seka, kad pagrindinės problemos, kurios trukdo pradėti ar plėsti veiklą yra politinės ar ekonominės aplinkos neapibrėžtumas, įmonių vadovų pasitikėjimo savimi trūkumas ir savo darbo komandos nesuderinimas. Esmine problema išlieka apyvartinių lėšų trūkumas ir finansavimo galimybės.

Finansiniai ištekliai yra būtina nenutrūkstamos veiklos ir plėtros sąlyga. Vienas pagrindinių įmonės uždavinių – apsirūpinti būtinais finansiniais ištekliais pagrindiniams ir apyvartiniais fondams sudaryti ir turtui didinti, draudimo, rekonstrukcijos ir plėtros, ekonominio skatinimo ir kitiems įmonės fondams sudaryti (Rutkauskas *et al.*, 2009). *Swedbank* Smulkių verslo klientų ir rinkodaros departamento vadovas Janušauskas (2015) išskiria šiuos išorinius verslo finansavimo šaltinius Lietuvoje:

- *Privatus investuotojas.* Jei yra turima gera verslo idėja, tačiau trūksta nuosavų lėšų ją įgyvendinti, visada yra galimybė susirasti partnerį/privatų investuotoją. Tai principas, kuomet verslo idėja yra parduodama.
- *Verslo partneriai.* Šis finansavimas skirtas jau egzistuojančiam verslui, kai yra didžiulis pasitikėjimas tarp tiekėjų ir pirkėjų. Šis finansavimas veikia tokiu principu – pirkėjai už prekes moka avansu arba tiekėjai suteikia galimybę atidėti atsiskaitymus, todėl turimas lėšas galima investuoti į verslo plėtrą.
- *Komerciniai bankai ir kitos kredito įstaigos.* Tai vienas dažniausiai naudojamų finansavimo šaltinių – banko paskola, kuri yra teikiama tiek pradedant verslą, tiek jį plėtojant. Naujo verslo kūrimui gauti finansavimą iš banko dažnai yra sunku, todėl čia palengvina visas galimybes *INVEGA* garantijos, kurios prisiima riziką ir garantuoja skolos grąžinimą.
- *Rizikos kapitalo fondai.* Šie fondai dažniausiai investuoja į startuolius dėl aukšto jų rizikos lygio, tačiau verslininkai dažniausiai ieško kitos finansavimo galimybės, nes rizikos fondai siekia turėti didžiąją dalį verslo (apie 80 proc. akcijų).
- *Parama ir dotacijos.* Šis finansavimas gaunamas dažniausiai iš valstybinių institucijų ar paramos fondų.

Verslo kūrimo ir plėtros finansavimo šaltinių pasirinkamas yra platus. Finansavimo pasirinkimas pirmiausia priklauso nuo to, kokioje būsenoje – kūrimo ar plėtros – yra verslas. Siekiant įgyvendinti šio darbo tikslą, toliau bus nagrinėjamas ES struktūrinių fondų finansavimas.

1.2 ES struktūrinių fondų parama

Parama šalims narėms teikiama iš ES struktūrinių fondų, kurie padeda įgyvendinti konkrečius regionų, miestų ir jų gyventojų projektus. ES struktūrinė parama grindžiama dviem pamatinėmis vertybėmis: solidarumo (siekiama mažiau ekonomiškai ir socialiai išsivysčiusiems regionams pasiekti bendrą ES lygį) ir sanglaudos (suprantama, kad toks skirtumų mažinimas yra naudingas visoms šalims narėms). Remiantis šiomis vertybėmis, suformuluoti pagrindiniai siekiami įgyvendinti tikslai. Keciorytė (2011) išskiria tokius tikslus, pagal kuriuos skiriamas finansavimas iš ES struktūrinių fondų:

- Remti socialines bei ekonomines reformas labiausiai atsilikusiuose regionuose, kuriuose ilgai vyrauja nedarbas. Tokiems regionams priskiriamos tos šalys, kur BVP tenkantis vienam gyventojui nesiekia 75 proc. ES vidurkio. Siekimui modernizuoti ekonomines struktūras, išsaugoti ir kurti naujas darbo vietas yra skiriama apie 70 proc. visų struktūrinių fondų lėšų.
- Skatinti atsilikusių regionų struktūrinę pertvarką, didžiausią dėmesį skiriant investicijoms į gamybos sektorių. Šiam tikslui skiriama 12 proc. visų fondų lėšų.
- Pertvarkyti švietimo, mokymo ir užimtumo politiką, skatinti mokslinių tyrimų ir technologijų plėtrą. Tikslas įgyvendinimui skiriama 12,4 proc. visų struktūrinių fondų lėšų.

Siekiant kuo efektyviau įgyvendinti tikslus, ES parama yra teikiama iš skirtingų struktūrinių fondų:

- **Europos regiono plėtros fondas (ERPF).** Šio fondo lėšomis remiami labiausiai atsilikę regionai. Parama skiriama smulkaus ir vidutinio verslo, infrastruktūros, gamybos, paslaugų bei investicijų plėtrai. Fondo parama skiriama remiantis konvergencijos, regioninio konkurencingumo ir užimtumo, Europos teritorinio bendradarbiavimo ir teritorinio ypatumo politiniais tikslais.
- **Sanglaudos fondas.** Pagrindinis šio fondo tikslas – prisidėti prie ES ekonominės ir socialinės sanglaudos stiprinimo ir regioninių skirtumų mažinimo. Sanglaudos fondas finansuoja aplinkos ir infrastruktūros bei energetikos plėtros projektus. Pastarieji turi atitikti ES direktyvų reikalavimus ir įgyvendinant projektą privaloma įvertinti poveikį aplinkai.
- **Europos socialinis fondas (ESF).** Fondo paskirtis – skatinti užimtumą ir žmogiškųjų išteklių plėtrą. ESF lėšos skiriamos darbo rinkos politikos plėtrai, socialinės atskirties mažinimui, moterų užimtumo gerinimui, bedarbių integracijai į darbo rinką, švietimo sistemos restruktūrizacijai, kvalifikuotos darbo jėgos parengimui, verslumo ugdymui, informacinės

visuomenės plėtrai. Finansuojami ir remiami tie projektai, kurie sprendžia nedarbo, socialinės atskirties mažinimo ir užimtumo problemas.

Remiantis išvardytų fondų reglamentais ir juose nurodytais tikslais kiekviena ES valstybė narė, atsižvelgdama į jai kylančius iššūkius ir egzistuojančius plėtros poreikius, pasirenka sau aktualius tikslus ir parengia finansavimo programas. 2014-2020 m. ES finansavimo programoje Lietuvai yra išskirta 12 prioritetų, pagal kuriuos yra galimybė gauti finansavimą. Į 5 iš 12 prioritetų gali pretenduoti: Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas; Smulkiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas; Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamyba ir naudojimo skatinimas; Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas; Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas (ES investicijos, 2015).

Racionaliai panaudota ES struktūrinių fondų parama teigiamai veikia verslo rėmimo, užimtumo skatinimo, darbo vietų kokybės ir civilizuotų darbo santykių plėtrą. Įstojimas į Ekonomikos ir pinigų sąjungą, augantis ekonominės integracijos į ES laipsnis bei koordinuota ekonominė politika kuria tvirtą pagrindą Lietuvos ekonominiam stabilumui bei atsparumui neigiamam išorės poveikiui. Lietuva turi dideles ir realias galimybes sparčiai mažinti savo technologinį ir ekonominį atsilikimą, narystės ES pagrindu įsitraukdama į perspektyvių produkcijos rūšių vertės kūrimo grandines (Lietuvos ūkio plėtros iki 2020 metų strategija, 2007).

Dumčiuvienė ir Stravinskas (2012) teigia, kad ES lėšų naudojimas gali prisidėti prie verslo plėtros sąlygų, tačiau fondų pagalba teikiama tik tiems sektoriams, kuriems teikiama ES paramos pirmenybė. Įmonės gavusios paramą turi išskirtines sąlygas ir sėkmingai konkuruoja rinkoje su tomis, kurios negavo.

Tikslingas struktūrinių fondų paramos panaudojimas priklauso nuo daugelio veiksnių. Pagrindinis kriterijus yra tas, kad ES lėšos turėtų būti naudojamos kryptingai ir efektyviai visoje valstybėje, o sukurti mechanizmai atitiktų nacionalinius prioritetus. ES struktūrinių fondų investicijos gali sukelti nepageidaujamų ekonominių padarinių. Jų atsiradimą sąlygoja tai, kad projektai atrenkami pagal nustatytus kriterijus, o ne pagal rinkos poreikius, kurie gali keistis greičiau nei trunka projekto parengimo ir įgyvendinamo laikotarpis (Hassler *et al.*, 2005).

Lietuvai tapus ES nare, atsirado galimybė pasinaudoti struktūrinių fondų galimybėmis. Norintys kurti ar plėsti verslus gali pasinaudoti ES fondų finansavimu, kuris skirtas nuosekliam socialinių ir ekonominių skirtumų tarp ES šalių narių ir atskirų regionų mažinimui. Tačiau verslo kūrimo ir plėtros finansavimo gavimą užtikrins tik teisingas, pagrįstas ir efektyvus investicinis projektas.

1.3 Investicinio projekto samprata

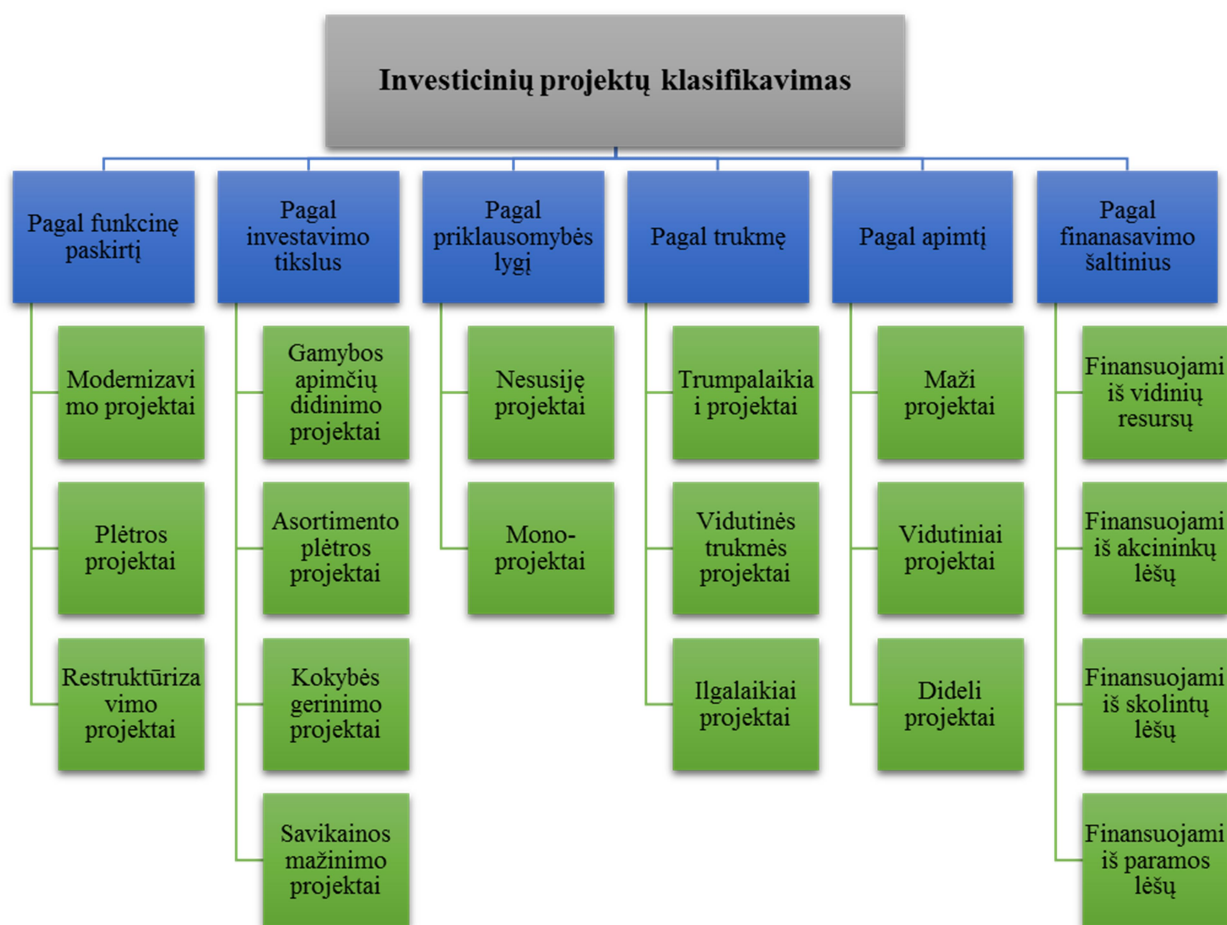
Projektas – tai tam tikra užduotis su pradiniais duomenimis ir reikalaujamais rezultatais, kurie lemia užduoties sprendimo būdą (Foglis, 1998). Rutkauskas ir Tamošiūnienė (2002) projektą apibūdina kaip darbą, kuris turi pradžią ir pabaigą. Jis yra planuojamas ir kontroliuojamas, sukeliantis įvairius pokyčius aplinkoje, tikintis sėkmingos pabaigos. Projektą galima apibūdinti ir kaip laikiną veiklą, kurios tikslas – sukurti unikalų produktą ar paslaugą (PMBOK Guide, 2004) arba kaip teigia Baguley (2000), tai seka tarpusavyje susijusių įvykių, kurie vyksta tam tikru nustatytu laikotarpiu ir kurie skirti pasiekti nepakartojamą, tačiau aiškiai apibrėžtą rezultatą.

Investicinio projekto sąvoka yra kiek siauresnė ir tikslesnė. Pavyzdžiui, Vasina (Васина, 2004) investicinį projektą apibūdina tiesiog kaip lėšų investavimo planą, siekiant gauti pelno. Treigienė (2010) teigia, kad investicijų projektas – tai dokumentas, kuris finansiniu, ekonominiu, techniniu, socialiniu ir kitais aspektais pagrindžia investavimo tikslus, įvertina investicijų grąžą, atsipirkimą bei kitus efektyvumo rodiklius. O LR Investicijų įstatyme investicinis projektas apibūdinamas kaip dokumentas finansiškai (ekonomiškai), techniškai ir socialiai pagrindžiantis investavimo tikslus, įvertinantis investicijų grąžą (komercinis projektas) bei kitus efektyvumo rodiklius, nurodantis projekto įgyvendinimui reikalingas lėšas bei finansavimo šaltinius ir terminus.

Nors investicinis projektas ir turi specifinių savybių, apibendrintu lygmeniu jis irgi gali būti nagrinėjamas tame pačiame kontekste. Kaip ir bet kokios kitos srities projektas, jis reikalauja išteklių, yra „išsidėstęs“ tam tikrame laiko intervale, turi apibrėžtus tikslus ir rezultatą. Šie elementai yra būdingi praktiškai visų sričių ir tipų projektams, tačiau kiekvienu atskiru atveju jie turi skirtingą reikšmę ir poveikį galutiniam rezultatui. Investicinių projektų atveju rezultatui pasiekti ypač svarbūs finansiniai ir laiko ištekliai, kultūrinių projektų – žmonių (kūrybiniai) ištekliai, o inovacinių ar technologinės plėtros projektų – techniniai ištekliai. Atsižvelgiant į labai didelę skirtingų projektų gausą, būtina įvardinti pagrindinius kriterijus, pagal kuriuos juos būtų galima klasifikuoti (žr. 1 pav.). Siekiant priskirti projektą vienai ar kitai kategorijai, galima vadovautis šiais kriterijais:

- projekto funkcinė paskirtis – atsižvelgiant į įmonės iškeltus tikslus, investicijos gali būti nukreiptos į esamos techninės – gamybinės bazės renovavimą, naujos sukūrimą ar, esant nepalankiai situacijai, esamos restruktūrizavimą;
- investavimo tikslai – atsižvelgiant į rinkos konjunktūrą ar įmonės plėtros strategiją, investiciniai projektai gali būti skirti padidinti gamybos apimtis, pagerinti produkcijos kokybę, sumažinti jos savikainą ar siekti kitų tikslų. Pažymėtina, kad nors investiciniai projektai orientuoti daugiausia į pelno siekimą, jie gali turėti ir socialinių visuomeninių tikslų, nesusijusių su pelno siekimu. Gali skirtis ir rezultatų pobūdis – kai kurie rezultatai pakankamai apčiuopiami, nes turi materialinę išraišką, tačiau yra daug projektų, kurių rezultatams taikoma kitokia vertinimo skalė;

- projekto priklausomybės lygis – projektai gali būti tarpusavyje nepriklausomi, nesusiję ir įgyvendinami lygiagrečiai. Vienas kitą eliminuojančių projektų atveju gali būti įgyvendinamas tik vienas iš kelių projektų, o priklausomi projektai atvirkščiai, turi būti įgyvendinti arba kartu, arba iš viso neįgyvendinti;
- projekto trukmė – projektų įgyvendinimo laikas turi tiesioginės įtakos jo rezultatams arba jį patį lemia kiti projekto parametrai. Pagal šį kriterijų išskiriami projektai skiriasi įgyvendinimo laikotarpiu. Įprastai skirstoma į trumpalaikius, vidutinės trukmės ir ilgalaikius projektus, tačiau gali būti taikoma ir detalesnė klasifikacija;
- projekto apimtis – projektai gali būti dideli, maži, vidutiniai. Vertinimo skalę lemia palyginimo bazė. Nuo projekto apimties didele dalimi priklauso ir kiti projekto parametrai, pvz. projekto dalyvių skaičius ar projekto biudžetas (vertė). Stambūs projektai turi didelius biudžetus ir reikalauja kartais net iki keliasdešimties tūkstančių dalyvių;
- projekto finansavimo šaltinių pobūdis – projektai gali būti finansuojami iš vidinių įmonės išteklių, akcininkų lėšų, pritraukiant skolintą kapitalą ar valstybės dotacijas. Įprastai projekto finansavimas dažniausiai vykdomas iš kelių šaltinių iš karto.

1 pav. Investicinių projektų klasifikavimas (Sudaryta autorės pagal Rutkauskas, Tamošiūnienė, 2002)

Vieningos projektų vertinimo klasifikavimo sistemos nėra, nes skirtingi autoriai siūlo įvairius klasifikavimo kriterijus. Ramanauskas (2012) teigia, kad verslo (investiciniai) projektai gali būti klasifikuojami pagal projektų įgyvendinimo būtinumą:

- būtinai įgyvendinami projektai (ekologiniai projektai);
- nebūtinai įgyvendinami projektai (seno įrenginio pakeitimas nauju).

Arba galima skirstyti pagal skubumą:

- neatidėliotini;
- atidėliotini.

Anot Ramanausko (2012), projektai taip pat gali būti klasifikuojami pagal tokias kategorijas:

- vidaus projektai, vykdomi šalies viduje;
- šalies projektai užsienyje – tai užsienyje vykdomi projektai, skirti šalies įmonių (organizacijų) poreikiams tenkinti;
- užsienio projektai – tai užsienyje vykdomi projektai, kurių užsakovai yra užsienio kompanijos;
- globaliniai projektai – tai projektai, kurių komandą sudaro įvairių šalių atstovai ir sprendžia globalines problemas.

Tuo tarpu Norvaišienė (2004) investicinius projektus siūlo skirstyti pagal jų galutinį tikslą į tokius tipus:

- naujos įmonės įkūrimas;
- naujų gaminių ir įėjimo į naujas rinkas projektai;
- veiklos plėtros projektai;
- efektyvumo didinimo projektai;
- gamybos modernizavimas;
- nusidėvėjusios, sugedusios įrangos atnaujinimo projektai;
- saugumo ir aplinkos apsaugos reikalavimų tenkinimo projektai;
- kiti projektai.

Apibendrinant galima teigti, kad yra įvairių investicinių projektų klasifikacijų ir kiekvieno tipo projektas pasižymi tam tikrais išskirtiniais, tik jam būdingais bruožais. Kiekvienas projektas yra išskirtinis ir unikalus, todėl negalima panašių projektų vienodai klasifikuoti.

1.4 Investicinio projekto kūrimas

Projekto rengimas savo ruožtu reikalauja aibės įvairių tyrimų. Projektiniai veiklos tyrimai – tai būsimos veiklos modeliavimas, siekiant išsamiai įvertinti ne tik tos veiklos naudą būsimam jos valdytojui, bet ekologinės, socialinės bei technologinės veiklos pasekmes. Praktiškai naudojami skirtingi pasiruošimo investavimui būdai. Vieni yra pagrįsti nuoseklių veiksmų, nukreiptų konkrečioms tikslams pasiekti, planavimu, kiti – remiasi spontaniškais veiksmais, kai sprendimai priimami vadovaujantis intuicija (Rutkauskas, 2006).

Pateikiami investicinio projekto reikalavimai, remiantis 2006 m. liepos 11 d. Tarybos reglamento Nr. 1083/2006, Europos Komisijos užsakyto parengtu dokumentu „Investicijų projektų sąnaudų ir naudos analizės atlikimo metodinės gairės“ (angl. Guide to Cost-benefit analysis of investment projects“ (Final report 16/06/2008), Europos Komisijos Regioninės politikos Generalinio direktorato Darbo dokumento Nr. 4 „Ekonominės naudos analizės atlikimo metodikos gairės“ (08/2006) nuostatais ir Massimo (2007). Reikalavimai skirti parengti projektą, kuriuo siekiama gausi finansavimą iš ES struktūrinių fondų ir valstybės biudžeto lėšų. Metodinėje rekomendacijoje pateikiama reikalaujama projekto struktūra:

- **Projekto santrauka.** Projekto santraukos struktūra turi būti sudaryta atsižvelgus į pagrindinius šešis investicijų projekto rengimo žingsnius: projekto pagrindimą (socialinis ekonominis projekto kontekstas, problemos, kurias sprendžia projektas), identifikavimą (projekto ribos, projekto organizacija, tikslinės grupės, projekto tikslai, uždaviniai ir veiklos), projekto įgyvendinamumo ir alternatyvų analizę (alternatyvų atrankos kriterijai, išnagrinėtos alternatyvos), projekto finansinę ir socialinę - ekonominę analizę (pagrindiniai išorinio poveikio komponentai, ekonominiai rodikliai), rizikos ir jautrumo analizę (rizikos: kritiniai rizikos faktoriai, jautrumo analizės rezultatai).

- **Projekto kontekstas, identifikavimas ir ribos.** Šioje dalyje turėtų būti aprašytas: projekto kontekstas (socialinis, ekonominis ir institucinis kontekstas, pagrindiniai socialiniai ekonominiai reiškiniai ir prielaidos, formuojančios projekto poreikį, jų tendencijos iš projekto įgyvendinimo perspektyvos), teisinė aplinka (teikimo teisinis reglamentavimas, nustatant viešosios paslaugos teikimo apribojimus), poreikių analizė (nacionaliniu, regioniniu ar sektoriaus mastu), problemos, kurioms spręsti rengiamas projektas, projekto ribos (pasirinkti būdai ir apimtis, kiek (kokia dalimi) įgyvendinamas projektas prisidės prie problemos sprendimo, tikslinės grupės), projekto sąsajos su kitais įgyvendintais, įgyvendinamais ir (arba) planuojamais įgyvendinti projektais, projekto tikslas (-ai) ir uždaviniai, projekto rezultatai ir pasekmės.

- **Projekto organizacijos pristatymas.** Projektą įgyvendinančios institucijos, įstaigos, organizacijos, įmonės ar jų grupės pristatymas (projekto pareiškėjas, projekto partneris, pareiškėjo ir partnerio bendradarbiavimo pagrindimas, projekto vieta projekto organizacijoje).

- **Projekto įgyvendinimo galimybių ir alternatyvų aprašas ir analizė.** Šioje dalyje reikia paminėti galimas veiklas projekto tikslui pasiekti ir uždaviniams išspręsti bei šių veiklų vertinimo kriterijus (pvz. teisiniai, techniniai (technologiniai) ir aplinkosauginiai, finansiniai), galimų veiklų įvertinimą pagal pasirinktus veiklų vertinimo kriterijus ir pateikti trumpąjį veiklų sąrašą, projekto įgyvendinimo alternatyvas (sudarytos iš geriausiai įvertintų galimų veiklų).

- **Finansinė analizė.** Finansinė analizė atliekama nagrinėjant finansinius projekto įgyvendinimo alternatyvų pinigų srautus. Jai atlikti naudojamas pinigų srautų metodas: projekto išlaidos (investicijos, veiklos sąnaudos, mokesčiai ir pan.) suprantamos kaip neigiami pinigų srautai, o projekto įplaukos (finansavimas, likutinė vertė, veiklos pajamos) – kaip teigiami pinigų srautai. Finansiniams rodikliams apskaičiuoti viso ataskaitinio laikotarpio gryųjų pinigų srautai diskontuojami.

- **Socialinio ekonominio poveikio vertinimas.** Socialinėje ekonominėje analizėje įvertinamas projekto indėlis regiono ar nacionalinei ekonominei gerovei. Vertinimo dydis priklauso nuo to, kokio dydžio yra pasirinkta tikslinė grupė. Jeigu atlikus alternatyvų palyginimą pagal finansinius rodiklius nė viena projekto alternatyva nėra išskiriama kaip visapusiškai pranašesnė, atliekamas visų projekto alternatyvų socialinio ekonominio poveikio vertinimas. Jeigu atlikus finansinę analizę akivaizdu, kad tikslinga įgyvendinti tik vieną alternatyvą, šioje dalyje atliekamas tik šios projekto įgyvendinimo alternatyvos ekonominis socialinis vertinimas. Pagrindiniai ekonominio socialinio poveikio vertinimo rodikliai – ekonominė gryoji dabartinė vertė ir ekonominė vidinė gražos norma (EGDV ir EVGN) bei ekonominis naudos ir sąnaudų santykis (N / S).

- **Detalus pasirinktos projekto įgyvendinimo alternatyvos aprašymas ir projekto įgyvendinimo planas.** Detalizuojama pasirinkta projekto įgyvendinimo alternatyva, pateikiamas detalus projekto įgyvendinimo planas, veiklų sąrašas. Pristatoma projekto administravimo komanda, kiekvieno projekto administravimo nario funkcijos darbo grupėje ir pan.

- **Rizikos ir jautrumo analizė.** Investicijų projekte turi būti išanalizuoti ir įvertinti projektui darantys įtaką rizikos veiksniai ir parengtas jų valdymo planas, numatyti būtinieji ištekliai jiems valdyti bei įvertintas rizikų pasireiškimo poveikis projekto finansams. Rekomenduojami rizikos vertinimo etapai: jautrumo analizė, kritinių kintamųjų tikimybių pasiskirstymas, rizikų analizė, rizikų priimtumo įvertinimas, rizikų valdymo priemonių planavimas.

- **Išvados.** Išvadose glaustai pateikiama informacija apie projektą: kaip bus išspręsta problema, kokią alternatyvą pasirinkta įgyvendinti, nurodomi finansinės ir ekonominės analizės rezultatai, pagrindiniai projekto įgyvendinimo etapai. Išvadose būtina aprašyti projekto tęstinumą, kaip bus naudojamosi projekto metu sukurtais rezultatais, kaip bus užtikrinamas tinkamas sukurtos

infrastruktūros naudojimas ir išlaikymas, kaip pasikeis organizacijos, įstaigos ar įmonės veikla įgyvendinus projektą.

Norvaišienė (2004) kaip svarbiausius investicinio projekto skyrius išskiria šiuos:

- trumpa projekto charakteristika;
- projekto atsiradimo prielaidos ir pagrindinė idėja;
- rinkos analizė ir rinkodara;
- žaliavos ir tiekimas;
- projektavimas ir technologinis procesas;
- valdymo organizavimas;
- darbo ištekliai;
- projekto realizavimo planas;
- finansinis planas ir projekto efektyvumo įvertinimas.

Juozaitytė (2007) išskiria šiuos investicinio projekto skyrius: santrauka, projekto prielaidos ir pagrindinės idėjos, rinkos tyrimas ir marketingas, žaliavos ir tiekimas, projektavimas ir technologinis procesas, vadyba, personalo vadyba, projekto realizavimo planas, finansinis planas ir projekto efektyvumas.

Apibendrinant investicinio projekto metodologijas, skirtingų autorių įžvalgas ir teorijas, galima pastebėti, kad vienodų nuomonių apie projektų struktūrizavimą nėra, tačiau jų visų esmė yra ta pati. Rengiant investicinį projektą, svarbiausia pateikti pačio projekto charakteristiką, jo tikslus ir uždavinius, įvertinti galimus finansavimo šaltinius, ekonominę bei finansinę naudą, nustatyti atsiperkamumą.

1.5 Investicinio projekto efektyvumo vertinimas

Nusprendus investuoti ir rengti investicinį projektą, reikia įvertinti, ar projektui skirtas kapitalas bus panaudotas efektyviai. Projekto finansinių rodiklių apskaičiavimas padeda nustatyti efektyvumą. Tai racionalus būdas pasirinkti sprendimą. Kiekviena įmonė privalo mokėti nustatyti perspektyvias investavimo kryptis, kad sukaupti pinigai investicijoms būtų panaudoti tikslingai.

Pagrindiniai investicinių projektų vertinimo tikslai (Čiburienė, Pabijanskas, 2004):

- nuspręsti, kurioms investicijoms yra geriausia naudoti organizacijos pinigus;
- užtikrinti, kad iš investicijų bus gautas optimalus pelnas;
- garantuoti, kad projekto bei visos organizacijos rizika bus minimali;
- padėti pagrindus tolesnei kiekvienos investicijos panaudojimo analizei.

Mokslinėje literatūroje siūloma taikyti dvi investicinių projektų efektyvumo vertinimo metodų grupes: statinius ir dinامينius metodus.

Statiniai investicijų efektyvumo metodai išskiriami šie: investicijų atsipirkimo laikas (PP) ir investuoto kapitalo grąža (ROI), tačiau jie neįvertina pinigų laiko vertės.

Dinaminiai investiciniai efektyvumo vertinimo metodai įvertina pinigų laiko vertę ir yra skirstomi taip:

- grynoji dabartinė vertė (NPV);
- vidinė grąžos (pelno) norma (IRR);
- pelningumo indeksas (PI);
- modifikuotas investicijų atsipirkimo laikas;
- modifikuota vidinė grąžos norma (MIRR).

Ekonominis įvertinimas parodo projekto naudą, siedamas ją su sąnaudomis, nes dažnai yra sunku surasti vienintelį parametą, kuris tai įvertintų. Projekto vertinimo metu naudojama daugybė rodiklių, tačiau reikia įsidėmėti, jog kiekvienas iš jų atspindi tik tam tikrą projekto aspektą, todėl reikėtų įvertinti kiekvieno iš jų trūkumus ir privalumus bei juos vertinti bendrai.

Investicijų atsipirkimo laikas (Payback period method). Investicijų atsipirkimo trukmė padeda įvertinti, per kokį laikotarpį atsiperka projektas. Verslininkai dažnai koncentruoja dėmesį į projekto atsipirkimo trukmę dėl dviejų priežasčių:

- ilga atsipirkimo trukmė rizikinga;
- ilga atsipirkimo trukmė atitraukia lėšas, kurios reikalingos verslui jau šiandien.

Be to, esant nepakankamai stabilioms verslo sąlygoms, visai natūralus įmonių noras kuo greičiau gauti maksimalią naudą (Kvedarienė, 1997). Vienas iš šio metodo privalumų yra tas, kad akcentuojamas likvidumas leidžia įmonei išlaikyti lankstumą, o dėl to lengviau išnaudoti nelauktas galimybes. Šis argumentas turi reikšmės tik įmonėms, kurių investicinių lėšų galimybės yra ribotos, kadangi priešingu atveju šios galimybės gali būti finansuojamos papildomų kapitalo rinkos fondų sąskaita (Norvaišienė, Bagdzevičienė, 2000).

Atsipirkimo laiką reikia skaičiuoti norint susigrąžinti pradines realizuojamos priemonės išlaidas ir gauti grynąjį pelną. Atsipirkimo laiko apskaičiavimas pradedamas nuo to momento, kai padaromos pirmosios investicijos. Numatomos priemonės atsipirkimo laikas apskaičiuojamas iš pradinių investicijų tai priemonei įgyvendinti atimant metinį pelną, gaunamą jau iš funkcionuojančios priemonės. Tie metai, kai pasiektas pelnas susilygins su investicijų suma, bus baigiamieji metai, kai investicijos bus kompensuotos gautomis pajamomis (pelnu).

Atsipirkimo periodas parodo santykinį investicinio pasiūlymo patrauklumą. Jis nustato, koks bus periodų, reikalingų pradinei investicijai padengti, skaičius, t.y. jis nustato, kiek reikės periodų, kad kumuliatyvinis investicinio projekto naudingumas susilygintų su kumuliatyviniais jo kaštais.

Atsipirkimo laikas apskaičiuojamas taikant 1 formulę.

$$AP = t + \frac{I_{t+1}}{CF_{t+1}} \quad (1)$$

Čia: t – metų, prieš visiškai padengiant investicijas, skaičius; I_{t+1} – nepadengta investicijų dalis $t+1$ metų pradžioje; CF_{t+1} – $t+1$ metų pinigų srautas.

Nors rodiklis apskaičiuojamas nesudėtingai, jis turi ir trūkumų. Mokslinėje literatūroje (Ališauskas, Kazlauskienė, 2005; Cibulskienė, Butkus, 2007) autoriai vieningai išskiria šiuos trūkumus:

- metodas ignoruoja pinigų srautus, gaunamus po to, kai pradinė investicija atsiperka;
- neįvertinama pinigų laiko vertė.

Investuoto kapitalo grąža. Rodiklis padeda palyginti projekto pelną ir investuotą kapitalą. Investicinių projektų efektyvumo vertinimo procese šis rodiklis gali būti naudojamas tik kaip pagalbinis, suteikiantis papildomos informacijos, nes nėra įvertinamas visas projekto rezultatyvumas.

Treigienė (2010) rekomenduoja skaičiuojant investuoto kapitalo grąžos rodiklį laikytis šios tvarkos:

- apskaičiuojant pelną, turto nusidėvėjimo išlaidos turi būti atimtos iš pajamų;
- pelnas apskaičiuojamas prieš išskaitant mokesčius;
- į bendrą investicijos sumą įtraukiama ne tik tiesioginė investicija į kapitalą, bet ir su investicinio projekto įgyvendinimu susijusios papildomos išlaidos.

Investuoto kapitalo grąža apskaičiuojama taikant 2 formulę.

$$ROI = \frac{Pi}{I} \times 100\% \quad (2)$$

Čia: Pi – pelnas iš investicijos; I – investicija.

Kadangi nėra vienos bendros formulės apskaičiuoti investuoto kapitalo grąžai, susiduriama su įvairiais šio metodo trūkumais. Įvertinus skirtingų autorių nuomones (Norvaišienė, 2004; Cibulskienė, Butkus, 2007; Treigienė, 2010), galima išskirti šiuos trūkumus:

- neatsižvelgiama į pelno gavimo laiką;
- neįvertinami pinigų srautai;
- apskaičiuojant rodiklį naudojamas pelnas, tačiau esama daug pelno apskaičiavimo būdų, dėl to galima manipuliuoti ROI rodikliu;
- neįvertinamas projekto rezultatyvumas.

Grynoji dabartinė vertė (Net present value). Tai labiausiai paplitęs ir vienas iš svarbiausių investicijų efektyvumo finansinio vertinimo kriterijų. Šis būdas gana patikimai padeda atsakyti į klausimą, ar įgyvendinus projektą, padidės savininkų turtas (Kvedarienė, 1997).

Vertinant investicijas grynosios dabartinės vertės metodu, apskaičiuojamos konkuruojančių projektų grynosios dabartinės vertės su pasirenkama palūkanų norma. Kai grynoji dabartinė vertė gaunama teigiama ($NPV > 0$) – nagrinėjamo projekto pelningumas yra didesnis už ribinį, pasirinktą skaičiuojant diskonto normą – tokį projektą rekomenduojama įgyvendinti. Kai grynoji dabartinė vertė neigiama ($NPV < 0$) – projekto pelningumas mažesnis už skaičiavimams pasirinktą ribinį pelningumą. Jei įmonė investuoja savo lėšas į projektą, kurio $NPV = 0$, tai jos dabartinių akcininkų turtas nesikeičia (t. y. įmonės vertė padidėja investicijų suma, tačiau akcijų vertė nesikeičia).

Projektai su neigiama grynąja dabartine verte atmetami, nes diskontuota išlaidų vertė didesnė už numatomų įplaukų diskontuotą vertę. Ir priešingai, projektai su teigiamu atsakymu nagrinėjami toliau, kadangi diskontuotosios būsimosios pajamos didesnės už diskontuotą investicijų vertę. Geresniu laikomas tas projektas, kurio grynoji dabartinė vertė yra didesnė (Katauskis, 2001).

Grynoji dabartinė vertė apskaičiuojama taikant 3 formulę.

$$NPV = \sum_{t=1}^n NCF_t \times u_{t;k} \quad (3)$$

Čia: NCF_t – grynojo mokėjimo srauto nario dydis t periodo pabaigoje; $u_{t;k}$ – diskontavimo koeficientas.

Nors grynoji dabartinė vertė įvertina pinigų srautus, tačiau skaičiuojant šį rodiklį taip pat neišvengiama ir trūkumų (Cibulskienė, Butkus, 2007):

- neįvertinamas projektų investicijų dydis, kas gali sąlygoti didesnių investicinių projektų pasirinkimą;
- neįvertina ir nekontroliuoja projekto gyvavimo trukmės, dėl ko galima pasirinkti projektą, turintį ilgesnę gyvavimo trukmę.

Vidinė gražos norma (Internal rate of return). Tai vienas reikšmingiausių rodiklių analizuojant projekto efektyvumą. IRR apibrėžiama kaip diskonto norma, kuri sulygina projekto grynujų įplaukų dabartinę vertę su pradinėmis investicijomis. Šis rodiklis nusako investicijų rentabilumą ir parodo maksimalų leistiną santykinį (procentinį) investicijų kainos lygį, kurį viršijus projektas pasidaro nerentabilus (Bivainis *et al.*, 1998).

Kuo didesnė vidinė gražos norma, tuo didesnis projekto investicinis patrauklumas. Projektas pasirenkamas – jei vidinė gražos norma didesnė nei kapitalo kaštai ($IRR > CC$), tai projektų realizavimas didina įmonės vertę. Projektas atmetamas, kai vidinė gražos norma mažesnė už

kapitalo kaštus ($IRR < CC$), nes tokiu atveju projekto įgyvendinimas sumažina akcininkų pelną. O kai $IRR = CC$, projektu tiesiog nesidomima.

Vidinė gražos norma apskaičiuojama taikant 4 formulę.

$$IRR = k_1 + \frac{NPV_1(k_2 - k_1)}{NPV_1 - NPV_2} \quad (4)$$

Čia: k_1 – diskontavimo norma, kai $NPV > 0$; k_2 – diskontavimo norma, kai $NPV < 0$; NPV_1 – grynoji dabartinė vertė, apskaičiuota kai yra k_1 ; NPV_2 – grynoji dabartinė vertė, apskaičiuota kai yra k_2 .

Nors tai vienas plačiausiai naudojamų diskontuotų pinigų srautų metodų, tačiau jis turi trūkumų:

- gali daryti įtaką pasirenkant mažesnius projektus, nes vidinė gražos norma yra santykinis rodiklis;
- rodiklis negali būti apskaičiuotas arba neturi prasmės, kai pinigų srautai keičia ženklą daugiau kaip du kartus per projekto gyvavimo laiką, kai nėra didelės pradinės investicijos ar jos išskaidytos per laiką;
- vidinės gražos normos analizės atveju netiesiogiai daroma prielaida, kad įmonė turi ir turės ateityje daugybę panašių projektų kaip analizuojamasis. Kai projekto funkcionavimo laikas yra ilgas, o IRR – aukštas, neteisinga reinvestavimo prielaida sukuria nukrypimų.

Pelningumo (rentabilumo) indeksas (Profitability index). Šis indeksas išreiškia dabartinių pajamų ir tai pačiai datai diskontuotų investicinių išlaidų santykį. Apskaičiuojant pelningumo indeksą, lyginamos dvi dabartinės pajamų dalys – pajamų ir investicinė.

Pelningumo indeksas yra santykinis rodiklis, leidžiantis palyginti investicinius projektus. Atliekant kompleksinę analizę, jis leidžia išskirti efektyvesnį projektą tuomet, kai kitų rodiklių reikšmės panašios. Rekomenduojama laikytis šių taisyklių:

- Jei rentabilumo indeksas lygus vienetui ($PI = 1$), tai reiškia, kad kapitalinių įdėjimų pelningumas tiksliai atitinka normatyvą (projektas nei pelningas, nei nuostolingas).
- Kai pelningumo indeksas mažesnis už vienetą ($PI < 1$), investicijos nerentabilios, kadangi neužtikrina šio normatyvo. Tokiu atveju projektas nepriimtinas.
- Kai pelningumo indeksas didesnis už vienetą ($PI > 1$), investicijos yra pelningos ir projektas priimamas.

Rentabilumo indeksas yra grynosios dabartinės vertės nustatymo metodo tęsinys. PI rodiklis, skirtingai nuo NPV , yra santykis dydis tarp dabartinės teigiamų ir dabartinės neigiamų piniginių srautų vertės (Rutkauskas, 1999).

Pelningumo indeksas apskaičiuojamas taikant 5 formulę.

$$PI = \frac{\sum_{j=1}^c CF_j^+ \times u_{j;k}}{CF_0^-} \quad (5)$$

Čia: CF_j^+ - pajamos periodu $j=1, \dots, n_2$; CF_0^- - periodo t investicinės išlaidos $t=1, \dots, n_1$; $u_{j;k}$ - diskontavimo koeficientas.

Modifikuotas investicijų atsipirkimo laikas. Jis yra labai panašus į anksčiau pristatytą investicijų atsipirkimo laiko apskaičiavimo metodą. Šiam teiginiui pritaria ir jį detaliau nagrinėję autoriai bei pažymi, kad šis metodas jau priskiriamas prie antrosios kategorijos, t.y. metodų, kuriuose taikomas diskontavimas, taigi yra atsižvelgiama į pinigų vertės kitimą laike (Shim, Siegel, 2001).

Ir investicijų atsipirkimo laiko, ir šis rodiklis apibūdina investicijų likvidumą, kuris yra atvirkščiai proporcingas rodiklių reikšmėms. Kuo reikšmės mažesnės, tuo likvidumas didesnis ir projektas priimtinesnis.

Modifikuotas investicijų atsipirkimo laikas apskaičiuojamas taikant 6 formulę.

$$n_{ok} = g + \frac{(|CF_0^-| - S_g)}{CF_{g+1}^+ \times u_{g+1;k}} \quad (6)$$

Čia: g – metai iki visiško investicijų padengimo; k – diskonto norma; CF_0^- - bendra investicijų suma, diskontuota pradžioje; S_g - akumuliuotos pajamos; CF_{g+1}^+ - pajamos periodu $g+1$; $u_{g+1;k}$ – diskontavimo koeficientas.

Modifikuoto investicijų atsipirkimo laiko rodiklio trūkumai (Norvaišienė, 2004):

- neįvertinamos įplaukos, gaunamos po projekto atsipirkimo laiko;
- trumpalaikė orientacija;
- neatspindimas projekto rezultatyvumas;
- subjektyvumas priimant sprendimus dėl modifikuoto atsipirkimo laiko trukmės.

Modifikuota vidinė pelno norma (Modified Internal Rate of Return). Modifikuota vidinės grąžos norma yra diskonto norma, kuri projekto generuojamų pinigų srautų būsimą vertę prilygina esamai investicijų vertei, kai tarpiniai pinigų srautai reinvestuojami taikant nustatytą ribinę normą (Yeo-min, Youngna, 2002). Tačiau Cibulskienė ir Butkus (2007) MIRR įvardija kaip investicijų pelningumą, kai pinigų srautų reinvestavimo norma yra aiškiai apibrėžta.

Modifikuota vidinė pajamų norma (MIRR) skaičiuojama pagal 7 formulę:

$$(1 + MIRR)^t = \frac{FV^+}{PV^-} \rightarrow MIRR = \sqrt[t]{\frac{FV^+}{PV^-}} - 1 \quad (7)$$

Čia: FV^+ - teigiamų pinigų srautų būsimoji vertė (paskutinių pajamų gavimo periodu); PV^- - neigiamų pinigų srautų dabartinė vertė (investicijų pradžioje); t – laiko tarpas tarp pirmųjų investicijų ir paskutinio pajamų gavimo periodo.

Kairėje pusėje skaičiuojami investicinių išlaidų dabartinė vertė, diskontuota projekto kapitalo kaina, dešinės pusės skaitiklis yra teigiamų pinigų srautų būsimoji vertė įvertinant, kad piniginės įplaukos reinvestuojamos už projekto kapitalo kainą. Piniginių įplaukų būsimoji vertė lygi išlaidų dabartinei vertei, diskontuotai modifikuota vidine pajamų norma.

Sprendimų taisyklės:

- Jei projekto modifikuota vidinė grąžos norma yra didesnė nei kapitalo kaštų norma (diskonto norma), projektas yra patrauklus ir priimtinas.
- Jei modifikuota vidinė grąžos norma yra mažesnė nei kapitalo kaštų norma, projektas turėtų būti atmestas.

Tomaševič ir Mackevičius (2011) teigia, kad siekiant išvengti vidinės grąžos normos metodo trūkumų susijusių su prielaida, kad projekto metu gautos lėšos (teigiami pinigų srautai) reinvestuojamos su ta pačia kaip ir IRR pelningumo norma, siūloma taikyti modifikuotą vidinės grąžos (MIRR) metodą, kuris leidžia tarpinius pinigų srautus įvertinti pagal laisvai pasirenkamą reinvestavimo normą.

Glaustas, apibendrintas ir tikslus investicinių projektų efektyvumo vertinimo metodų palyginimas pagal atitinkamus kriterijus pateikiamas 1 lentelėje.

1 lentelė. Tradicinių statybos projekto efektyvumo įvertinimo metodų palyginimas (Sudaryta autorės remiantis Cibulskienė, Butkus, 2007)

	Atsipirkimo periodas	Kapitalo grąža	Grynoji dabartinė vertė	Vidinė grąžos norma	Pelningumo indeksas	Modifikuotas investicijų atsipirkimo laikas	Modifikuota vidinė grąžos norma
Metodo paprastumas	Taip	Taip	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Vertinami pinigų srautai	Taip, bet tik iki tol, kol projektas atsiperka	Ne	Taip	Taip	Taip	Taip, bet tik iki tol, kol projektas atsiperka	Taip
Vertinama pinigų laiko vertė	Ne	Ne	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip
Vertinama pinigų srautų rizika	Ne, bet pateikia tam tikros informacijos apie projekto rizikingumą	Ne	Taip, per diskontavimo normą	Taip, per diskontavimo normą sprendimo taisyklėje	Taip, per diskontavimo normą	Taip, per diskontavimo normą	Taip, per diskontavimo normą sprendimo taisyklėje
Parodo, ar projektas padidina įmonės vertę	Ne	Ne	Taip	Taip	Taip	Ne	Taip

Padeda atrinkti projektus, kai investavimo galimybės ribotos								
	Ne	Ne	Ne	Gali nepateikti geriausio sprendimo	Taip	Ne	Gali nepateikti geriausio sprendimo	
	Būtina įvertinti diskontavimo nomą	Ne	Ne	Taip, skaičiuojant rodiklį	Taip, priimant sprendimą	Taip, skaičiuojant rodiklį	Taip, skaičiuojant rodiklį	Taip, priimant sprendimą
	Reikšmė yra santykinis dydis	-	Taip	Ne	Taip	Taip	-	Taip
	Metodo efektyvumas, kai investicijos išskaidytos per laiką ir nėra pradinės investicijos	Ne	Ne	Taip	Ne	Taip	Ne	Ne

NPV, IRR ir PI rodikliai įvertina pinigų laiko vertę ir naudoja visus pasiūlytojo projekto pinigų srautus, tačiau kai svarstomi du ar daugiau skirtingų dydžių projektai, PI metodu galima pasirinkti projektus, kurie skirsis nuo projektų, pasirinktų NPV metodu (Ališauskas *et al.*, 2005). Įvertinus pateiktų metodų trūkumus ir privalumus, tolimesnėje darbo dalyje, vertinant investicinį projektą, bus naudojami šie metodai: atsipirkimo periodas, grynoji dabartinė vertė, vidinė grąžos norma ir pelningumo indeksas.

1.6 Projekto rizikos vertinimas

Net jei atrodo, kad planuojant į viską atsižvelgta ir apsvarstyti įvairiausi niuansai, susiję su projekto sėkmingu įgyvendinimu, vis tiek reikia įvertinti galimas rizikas. Vien teigiamo ir efektyvaus projekto įvertinimo neužteka, nes bet kuriuo momentu nepastebėjus, neįvertinus ir tinkamai nepasiruošus įveikti ar bent sumažinti galimos rizikos, projektą bet kuriuo metu galima sužlugdyti.

Mokslinėje literatūroje galima sutikti įvairių rizikos apibrėžimų. Pavyzdžiui, Norvaišienė (2004) investicinio projekto riziką apibrėžia kaip projekto rezultatų nuokrypio nuo laukiamo rezultato galimybę. Rutkauskas ir Tamošiūnienė (2002) rizika įvardija kaip potencialią, kiekybiškai įvertinamą įvykių tikimybę ir nuostolių galimybę. *Verslo žinių* leidinyje (2004) projekto rizika apibūdinama kaip neapibrėžtas įvykis ar aplinkybė, kurie daro teigiamą ar neigiamą poveikį projekto tikslams. Bendru atveju rizika galima vadinti bet kokią neapibrėžtą įvykį, kuris turės poveikį projekto įgyvendinimui.

Morris ir Mcwhorter (2010) pabrėžia, kad vertinant riziką svarbu nustatyti veiksnius, turinčius didžiausią poveikį įmonės veiklai ar investicinio projekto sėkmei. Investicijų rizika gali būti

įvertinama įvairiais metodais (jautrumo analizė, analizė pagal scenarijus, sprendimai medžio metodu, atsipirkimo metodas). Metodų pasirinkimas priklauso nuo:

- informacijos patikimumo ir išsamumo;
- verslo aplinkos stabilumo;
- įmonės vadovų patyrimo ir jų kompetencijos;
- investicijų masto.

Investicinių projektų rizikos analizės procesas apima šiuos etapus (Norvaišienė, 2004):

- Kokybinė rizikos analizė, kurios tikslas – rizikos identifikavimas (rizikos rūšių nustatymas, aprašymas, grupavimas ir klasifikavimas, pradinių prielaidų analizė).
- Kiekybinė rizikos analizė, kurios tikslas – išmatuoti riziką, t. y. išmatuoti rizikingų veiksnių kitimo įtaką projekto efektyvumui.

Toliau bus aptarti pagrindiniai projektų rizikos vertinimo metodų principai, išryškinti jų ypatumai ir trūkumai bei numatyti, kokiomis aplinkybėmis verslo projektų rizikos vertinimo metodai gali būti taikomi.

Tikėtinas pelnas. Tai naudojant tikimybes paskaičiuotas svertinis vidutinis pelnas svoriais. Jis nusako vidurkį arba pagrindinę pelno tikimybinio pasiskirstymo tendenciją. Tam taikoma 8 formulė.

$$R^e = \sum_{j=1}^n R_j \times \pi_j \quad (8)$$

Čia: R - tikėtinas pelnas arba matematinis vidurkis; R_j - galima investavimo pasekmės reikšmė; n - galimų atvejų skaičius; π_j - tikimybė, kad įvyks j -asis atvejis.

Tikėtinas pelnas yra galimų skirtingų pelno normų matematinis vidurkis. Matematikai statistikai laukiamą dydį vadina pirmuoju tikimybinio pasiskirstymo momentu. Antrasis tikimybinio pasiskirstymo momentas (apie vidurį) yra vadinamas vidutiniu kvadratinu nuokrypiu.

Pelno normos tikimybinio pasiskirstymo nuokrypis (variance) yra netikrumo arba rizikos matas. Tai yra – kuo daugiau investicijos galimos pelno reikšmės išsisklaidę apie tikėtiną, tuo didesnis yra neapibrėžtumas ir investuotojų netikrumas. Rizika arba tikimybinio pasiskirstymo išsklaidymas gali būti apskaičiuotas pelno išsisklaidymo (dispersijos) pagalba (9 formulė).

$$\sigma^2 = \sum_{j=1}^n (R_j - R^e)^2 \times \pi_j \quad (9)$$

Čia: σ^2 - dispersija; R^e - tikėtinas pelnas; R_j - galima investavimo pasekmės reikšmė; n - galimų atvejų skaičius; π_j - tikimybė, kad įvyks j -asis atvejis.

Jautrumo analizė. Tai vienas populiariausių rizikos vertinimo metodų. Tai metodas, leidžiantis nustatyti grynosios dabartinės vertės pokyčius pasikeitus vienam iš projekto kintamųjų (kitiems kintamiesiems nesikeičiant) (Buškevičiūtė *et al.*, 2010). Projekto vertės nustatymas remiasi vienintelių apibrėžimų reikšmių suteikimu projekto parametrų. Šios reikšmės nustatomos geriausio spėjimo būdu. Tačiau yra naudinga ir būtina ištirti, kaip atskirų projekto parametrų pasikeitimai veikia jo vertę. Tai daroma keičiant vieną parametą, kai likusieji nekeičiami, ir matuojant tokio pokyčio efektą į projekto finansinį rezultatą. Šis efektas parodo, kiek projektas yra jautrus tiriamojo parametro pokyčiams, kol visi kiti parametrai išlieka tie patys.

Analizuojant projektų rizikingumą, šio metodo pagalba yra daroma prielaida, kad didelis projekto jautrumas parametrų pokyčiams liudija apie jo rizikingumą.

Dažniausiai naudojami varijuojami parametrai yra: fizinė pardavimų ar paslaugų apimtis; tiesioginių gamybinių išlaidų dydis; realizuojamos produkcijos ar paslaugų kainos; infliacijos rodikliai; pritraukiamo kapitalo vertė; pastovių gamybinių išlaidų dydis; investicijų suma; projekto diegimo laikas.

Cibulskienė ir Butkus (2007) siūlo tokią jautrumo analizės atlikimo eigą:

- pagrindinio rodiklio projekto jautrumui nustatyti parinkimas (pvz., NPV);
- veiksnių, galinčių įtakoti pasirinkto rodiklio reikšmę parinkimas (pvz., produkcijos kaina, infliacijos lygis);
- pagrindinio rodiklio pokyčio paskaičiavimas pasikeitus parinktiems veiksniams.

Rezultatai pateikiami lentelių ir grafikų pavidalu. Grafiko nuolydžio statusas rodo pagrindinio rodiklio jautrumą kintamojo pokyčiams.

Literatūroje išskiriami metodo trūkumai:

- analizė pateikia rezultatus kaip reikšmių intervalą – nenurodomos jokios tikimybės jiems atsitikti.
- jautrumo analizė yra paremta reikalavimu, kad tik viena prielaida kinta, o kitos prielaidos yra pastovios.
- nepateikiama vienareikšmė išvada, o tai sprendimų priėmimą daro subjektyvų.

Scenarijaus analizė. Tai rizikos analizės būdas, kuris tiria projekto kainos jautrumo priklausomybę nuo pagrindinių kintamųjų ir pagrindinių kintamųjų pasiskirstymo funkcijos. Šio metodo esmė yra tolesnė jautrumo analizės metodikos plėtotė – keičiami visi kintamieji.

Metodas pagrįstas galimų pinigų srautų modeliavimu trimis galimais projekto įgyvendinimo sąlygų variantams: pesimistiniame, optimistiniame ir baziniame. Pesimistiniame variante remiamasi prielaida, kad projekto pinigų srautams svarbios sąlygos klostytis blogiau negu baziniame variante (Cibulskienė, Butkus, 2007).

Scenarijaus analizės eiga:

- Pasirenkama prielaida kaip pagrindas kuriamam scenarijui. Ši prielaida susijusi su įmonės verslo tipu ir didžiausiu neapibrėžtumo šaltiniu.

- Kiekvienam scenarijui parenkamos kintamųjų-prielaidų reikšmės.
- Įvertinama kiekvieno scenarijaus grynoji dabartinė vertė ar vidinė gražos norma.
- Sprendimas priimamas atsižvelgiant į grynąsias esamas vertes, gautas remiantis ir baziniu atveju, ir visais kitais scenarijais.

Pesimistinio ir optimistinio variantų grynųjų dabartinių verčių skirtumas rodo rizikos laipsnį. Kuo skirtumas didesnis, tuo projektas rizikingesnis (10 formulė).

$$\Delta NPV = NPV^{opt.} - NPV^{pes.} \quad (10)$$

Čia: ΔNPV - gryniosios dabartinės vertės svyravimų ribos; $NPV^{opt.}$ - optimistinio scenarijaus grynoji dabartinė vertė; $NPV^{pes.}$ - pesimistinio scenarijaus grynoji dabartinė vertė.

Scenarijaus analizės trūkumai:

- Analizė paremta diskretinių, aiškiai apibrėžtų scenarijų analize, tačiau praktikoje diskretinės būsenos retai pasitaiko. Konvertuojant tolydžius dydžius į diskretinius, prarandama dalis informacijos.
- Platus kintamųjų ir rezultatų skaičius, kurių skaičiavimai užima daug laiko ir apsunkina analizę.
- Nepateikiama aiški, vienareikšmė išvada.

Lūžio taško analizė. Įvertinus visas galimas sąnaudas, tikslinga yra paskaičiuoti lūžio (arba pelningumo) tašką. Šis taškas parodo, kiek reikia pagaminti produkcijos, kad pardavimų pajamos susilygintų su jų gamybos (kintamosiomis ir pastoviomis) sąnaudomis. Tai yra ribinis taškas, kurį viršijus įmonės veikla pasidaro pelninga, o gamybos apimtis iki to taško – nuostolinga. Pelningumo taško analizės metodas atsako į du svarbius klausimus: kiek reikia gaminti produkcijos, kad būtų padengtos visos veiklos sąnaudos, ir kokias pajamas reikia gauti, kad įmonės veikla būtų pelninga.

Lūžio taškas gali būti randamas grafiniu būdu arba skaičiuojamas pasinaudojus matematine formule (11 formulė).

$$Q_{BE} = \frac{FC}{P - AVC} \quad (11)$$

Čia: Q_{BE} - kiekis lūžio taške, vienetais; P – produkto vieneto kaina; AVC – kintami kaštai, tenkantys vienam produkcijos vienetai.

Metodo trūkumai:

- apima tik trijų parametrų (kainos, kintamųjų ir pastoviųjų išlaidų) kitimo įtaką projekto rezultatui, neatsižvelgdama į investicijų sumą, pinigų laiko vertę ir kapitalo kainą;

- sudėtinga pritaikyti keletui produkcijos rūšių (dėl pastoviųjų išlaidų paskirstymo);
- apima tik vieną periodą (paprastai vienerių metų laikotarpį);
- kintant pastoviesiems kaštams, paprastas lūžio momento grafikas yra nepraktiškas;
- egzistuoja išlaidos su ilgalaike nauda, kuri atneša naudą vėlesniais laikotarpiais.

Nors lūžio taško analizė vienareikšmiškai neatsako į klausimą, ar priimti projektą, ar jį atmesti, ji suteikia papildomos informacijos. Jei bazinio atvejo prielaidos neapibrėžtos, lūžio analize galima įvertinti sprendimo saugumą.

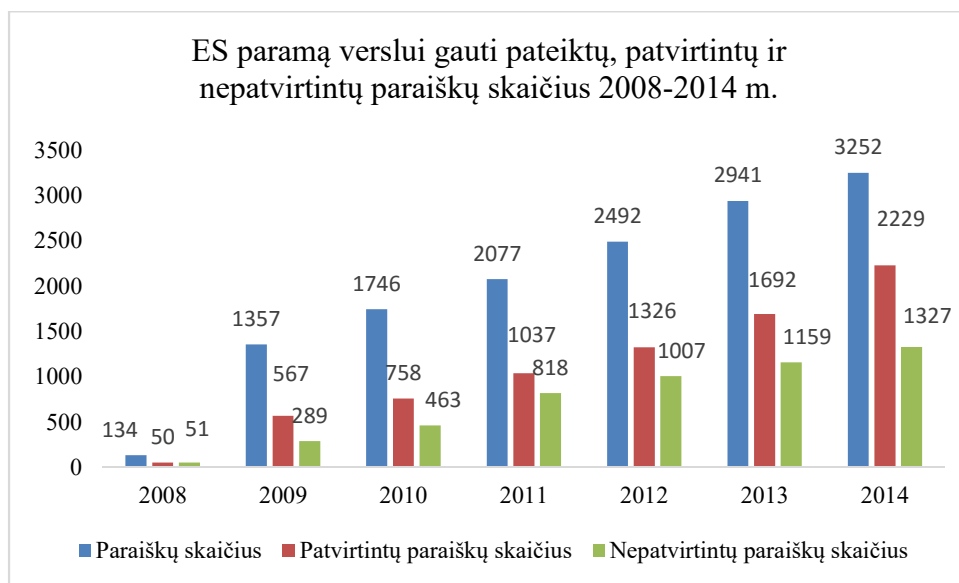
Apibendrinant visus investicinio projekto rizikos vertinimo metodus, galima pastebėti, kad nėra vieno tikslaus ir išskirtinio metodo. Kiekviename galima įžvelgti ir privalumų, ir trūkumų.

Trečioje darbo dalyje rengiamo projekto rizikai įvertinti pasirinkta naudoti jautrumo analizę, nes ji leis įvertinti projekto jautrumą pasirinktiems kintamiesiems, o kuo projektas jautriau reaguoja, tuo jis nepatikimesnis ir nepriimtinesnis.

2. VERSLO KŪRIMO IR PLĖTROS GALIMYBIŲ TYRIMAS

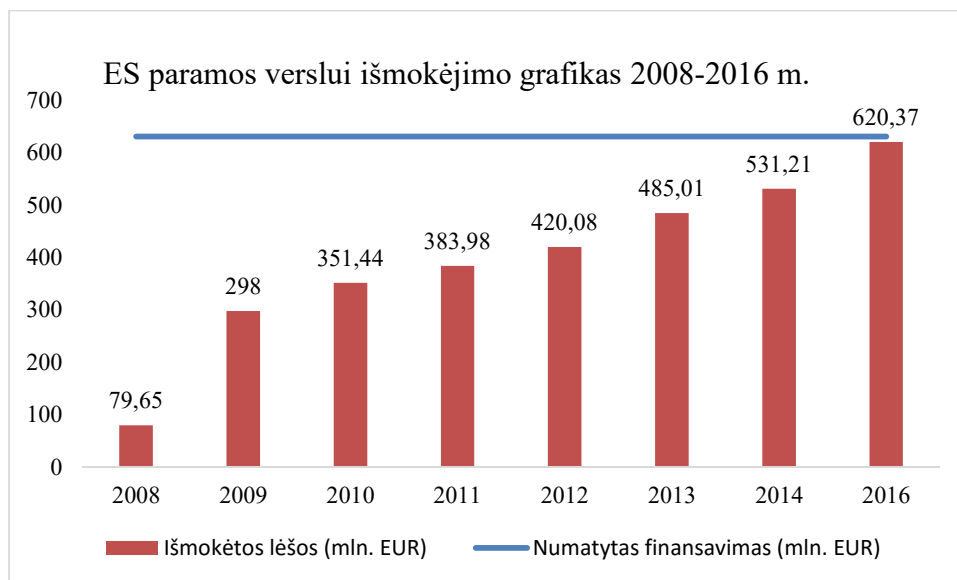
2.1 Paramos verslo kūrimui ir plėtrai Lietuvoje lygis

Norint pradėti ar plėtoti verslą, visada yra reikalingos investicijos, tačiau ne visada įmonės pajėgios tam naudoti vidinį finansavimą. Dėl šios priežasties yra ieškoma išorinio finansavimo ir viena iš šių galimybių – ES parama verslui. Lietuvoje ES parama verslui yra skirstoma į Verslo produktyvumo didinimo ir aplinkos verslui gerinimo priemones bei Finansų inžinerijos priemones. Bendras šių fondų tikslas skatinti mažų ir vidutinių įmonių plėtrą, naujų ir ekologiškų technologijų diegimą, kurti naujas darbo vietas ir didinti darbo našumą.

2 pav. ES paramą verslui gauti pateiktų, patvirtintų ir atmestų paraiškų skaičius 2008–2014 m. (Šaltinis: ES parama, 2016)

2 paveiksle vaizduojamas pateiktų, patvirtintų ir nepatvirtintų paraiškų skaičius, kuriomis buvo siekiama gauti paramą verslo kūrimui ir plėtrai 2008–2014 metais. 2008 metais gautų paraiškų skaičius ypatingai žemas – 134 paraiškos, iš kurių 50 paraiškų patvirtinta ir 51 atmesta. Tokį mažą skaičių sąlygoja tai, kad buvo 2007–2013 metų ES struktūrinių fondų paramos programos pradžia ir tais metais trukęs laikotarpis, kviečiantis teikti paraiškas. Iki 2014 metų teikiamų paraiškų skaičius išaugo iki 3 252, iš jų 2 229 paraiškos patvirtintos ir 1 327 – atmestos. Kiekvienais metais vidutiniškai patvirtinama apie 50 proc. paraiškų, nepatvirtinama – 35 proc.

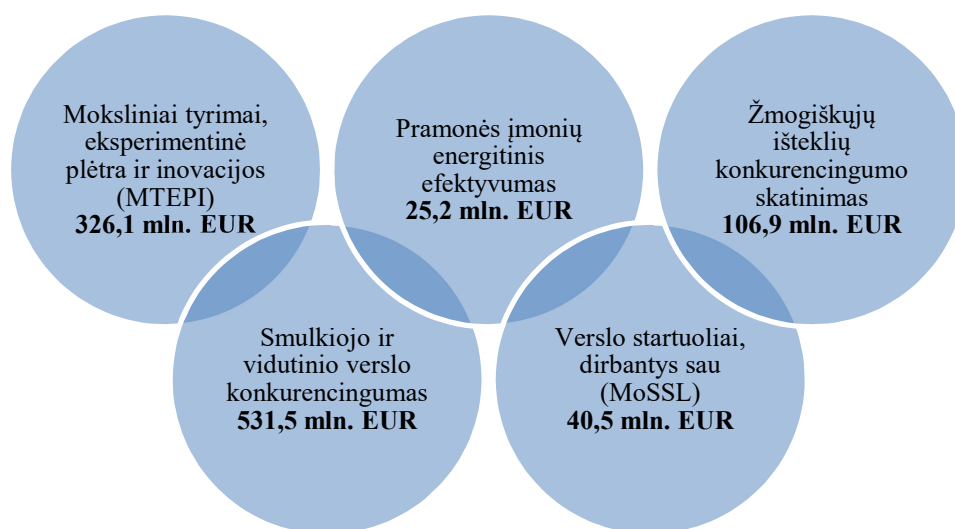

3 pav. ES paramos verslui lėšų išmokėjimo grafikas 2008–2016 metais (mln. Eur) (Šaltinis: ES parama, 2016)

3 paveiksle pavaizduota 2008–2016 metais išmokamų lėšų iš ES paramos verslui fondų projektų įgyvendinimui dinamika. Prasidėjus 2007–2013 metų ES finansavimo programai, 2007 metais lėšos dar nebuvo išmokamos, 2008 metais išmokėta 13 proc. (79,65 mln. Eur) lėšų nuo numatyto finansavimo. Didžioji dalis lėšų išmokėta 2009 metais – 35 proc. (t. y. 218,35 mln. Eur). Visos numatytos 2007–2013 metų ES paramos verslui finansavimo lėšos išmokėtos iki 2016 metų, kiekvienais metais, nuo 2010 m., vidutiniškai išmokant dar po 9 proc. numatyto finansavimo.

2007–2013 m. laikotarpiu daugiau nei 3,2 mlrd. eurų ES struktūrinių fondų lėšų skirta verslumo skatinimui, įmonių produktyvumo didinimui, įmonių augimui ir plėtrai. Didelė dalis paramos teikiama mokslinių tyrimų plėtrai ir investicijoms į naują įrangą, verslo valdymo sistemas, standartų diegimą ir kt. Ypatingas dėmesys skiriamas mažų ir vidutinių verslų plėtros potencialo didinimui (ES parama, 2016). Vertinant 2007–2013 metų programos įgyvendinimą, būtina paminėti vieną pagrindinių jos galimybių Lietuvai – padėti krizę išgyvenančioms įmonėms išlaikyti ekonominę efektyvumą ir padėti Lietuvai atlaikyti konkurencinį spaudimą, atsiradusį įstojus į ES ir atvėrus valstybių sienas (Gudaitytė *et al.*, 2009).

2014–2020 m. ES struktūrinių fondų investicijų programa skirta įgyvendinti ES sanglaudos politiką Lietuvoje. Šioje veiksmų programoje numatomos iš Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo finansuotinos veiklos Partnerystės sutartyje identifikuotiems iššūkiams įveikti ir ekonominiams bei socialiniams pokyčiams Lietuvoje pasiekti 2014–2020 m. laikotarpiu. Šiai programai įgyvendinti numatyta skirti 6,709 mlrd. eurų. Verslo sritys, kurioms numatytos ES investicijų verslui finansavimas, pateikiamos 4 paveiksle.

4 pav. 2014–2020 m. finansiniu laikotarpiu ES investicijos verslui paskirstymas pagal sritis
(Šaltinis: ES investicijos, 2015)

4 paveiksle pateiktos penkios verslo sritys, kurioms bus skiriamas ES finansavimas pagal 2014–2020 m. programą. Kaip matyti iš paveikslo, didžiausios galimybės atsivers smulkiajam ir vidutiniam verslui – jo konkurencingumo didinimui ir plėtrai bus skiriama 531,5 mln. eurų. Pasitelkus šias investicijas, įmonės galės didinti savo tarptautiškumą dalyvaudamos tarptautinėse parodose bei mugėse, už europines lėšas sertifikuodamos eksportui parengtą produkciją. Siekiant skatinti verslumą, suteikiama galimybė ES investicijų lėšomis gauti aukštos kokybės verslo konsultacijas, padengti dalį paskolų palūkanų. Kita didelė dalis finansavimo (326,1 mln. Eur) bus skiriama įmonėms, kurios savo veikloje investuos į mokslinius tyrimus ar eksperimentinę plėtrą, kurs inovacinius gaminius, paslaugas ar procesus. Naujai finansavimo kryptys (lyginant su 2007–2013 m. programa) – žmogiškųjų išteklių konkurencingumo skatinimui – bus skiriama 106,9 mln. Eur. Siekiant sumažinti jaunimo nedarbo lygį ir kurti naujas darbo vietas, nuspręsta skirti 40,5 mln. eurų verslo startuoliams. O mažiausia dalis paramos skiriama pramonės įmonių energetiniam efektyvumui – 25,2 mln. Eur. Šio finansavimo tikslas – kad įmonės galėtų efektyviau ir racionaliau panaudoti energiją ir tokiu būdu didinti savo konkurencingumą. Iš viso ES struktūrinių fondų finansavimas verslui siekia 1 030,2 mln. eurų.

LR Finansų ministerija teigia, kad 2014–2020 m. finansiniu laikotarpiu didelis dėmesys bus skiriamas aukštą pridėtinę vertę orientuotai ekonomikai. Apie 10 proc. planuojama skirti mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimui, apie 8 proc. – smulkių ir vidutinių įmonių skatinimui. Tikimasi, kad investicijos į eksperimentinę plėtrą bei inovacijų skatinimą prisidės prie sąlygų vietinių ir užsienio investicijų pritraukimui pagerinimo, didins konkurencingumą ir sudarys prielaidas spartesniam ekonomikos augimui. Taip pat labai svarbios yra investicijos į energetinio

efektyvumo bei atsinaujinančios energetikos sritis, kurioms numatoma skirti apie 14 proc. 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų lėšų.

Apibendrinant, 2007–2013 metų ES struktūriniai fondai kiekvienais metais sulaukė vis daugiau paraiškų dėl paramos, tai pirmiausia atskleidžia tai, kad verslai Lietuvoje stengiasi plėstis, tobulėti ir išlikti konkurencingi rinkoje. Be to, galimas finansavimas iš ES lėšų verslams darosi vis patrauklesnis – didėjantis paraiškų skaičius byloja apie įgyvendinamus reikalavimus siekiant gauti paramą. Todėl galima teigti, kad 2014–2020 metų ES finansavimo galimybės bus taip pat patrauklios investuotojams, o galimybes verslui atspindi gausi finansuojamų verslo sričių diversifikacija.

2.2 2014–2020 m. ES finansavimo prioritetai ir jų galimybės

2014–2020 m. ES parama įgyvendinama pagal kiekvienos šalies svarbiausių prioritetų veiksmų programas. Šios programos įgyvendinimui Lietuvoje buvo nustatyta dvylika prioritetų. Bendrovės, norinčios plėtoti veiklą, arba asmenys, norintys pradėti verslą, gali pretenduoti dėl finansavimo pagal penkis prioritetus:

- Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas.
- Smulčiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas.
- Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamyba ir naudojimo skatinimas.
- Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas.
- Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas.

Projektų įgyvendinimui yra nustatomos priemonės, kurioms pagal svarbą yra paskirstomas finansavimas. Kiekviena iš priemonių turi aiškiai apibrėžtą tikslą, nurodantį projektų įsisavintų lėšų galutinį rezultatą, apribojimus paraiškos teikėjams ir numatytą minimalią ar maksimalią finansavimo sumą esant tam tikroms sąlygoms. Toliau pateikiamos priemonės, kurios priskiriamos verslo sektoriui (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Verslo sektoriaus finansavimo priemonės pagal 2014–2020 m. ES finansavimo programą (Šaltinis: ES investicijos, 2015)

Prioritetas	Priemonė	Numatytas finansavimas
1 prioritetas. Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas	Technoinvestas	17 600 000,00 Eur

2 lentelė. Verslo sektoriaus finansavimo priemonės pagal 2014–2020 m. ES finansavimo programą (Šaltinis: ES investicijos, 2015) (Lentelės tęsinys)

3 prioritetas. Smulkiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas	DIZAINAS LT	5 792 400,00 Eur
	DPT pramonei LT+	52 421 223,00 Eur
	E-verslas LT	14 481 001,00 Eur
	Eco konsultantas LT	1 448 100,00 Eur
	Eco-inovacijos LT	4 344 300,00 Eur
	Eco-inovacijos LT+	86 886 005,00 Eur
	Expo konsultantas LT	11 584 801,00 Eur
	Expo sertifikatas LT	1 448 100,00 Eur
	Invest FP	58 720 000,00 Eur
	Naujos galimybės LT	28 962 002,00 Eur
	Procesas LT	8 688 601,00 Eur
	Regio Invest LT+	86 886 006,00 Eur
	Tarptautiškumas LT	2 896 200,00 Eur
	Verslo klasteris LT	13 032 901,00 Eur
	Verslo konsultantas LT	11 584 801,00 Eur
	Verslumas FP	103 280 000,00 Eur
	Verslumas LT	2 896 200,00 Eur
	Dalinis palūkanų kompensavimas	8 688 601,00 Eur
	Dalinis palūkanų kompensavimas	8 688 601,00 Eur
4 prioritetas. Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamyba ir naudojimo skatinimas	Dalinis palūkanų kompensavimas	4 344 300,00 Eur
7 prioritetas. Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas	Subsidijos verslo pradžiai	16 000 000,00 Eur
	Verslumo skatinimas 2014 -2020	24 546 803,00 Eur
9 prioritetas. Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas	Kompetencijos LT	9 847 081,00 Eur
	Kompetencijų vaučeris	62 841 381,00 Eur
	Žmogiškieji ištekliai Invest LT+	11 584 801,00 Eur

1 prioritetas. MTEP – Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra – tarp pagrindinių konkurencingumą ekonomikos vystymąsi skatinančių veiksnių, todėl mokesčių lengvatos bei ES priemonės skatina verslą investuoti į MTEP ir šias investicijas plėtoti. Priemonė *Technoinvestas* skirta finansuoti įmones (įskaitant pradedančias, jaunas, pumpurines, ankstyvosios vystymosi stadijos inovatyvias įmones bei startuolius), kurios lėšas skirs MTEP. Bendrovės, nusprendusios plėsti veiklą pagal šį prioritetą, turės galimybę pretenduoti į dalį numatyto finansavimo – 17 600 000 eurų.

3 prioritetas. Smulkiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas yra vienas iš aktualiausių prioritetų norint pradėti arba plėtoti verslą. Šiam prioritetui 2014–2020 m. ES paramos programoje skiriama didelė reikšmė, kadangi tai ypač skatina šalies ekonominį augimą. Prioriteto įgyvendinimui parengta 19 priemonių. Galimi pareiškėjai šioms priemonėms: labai mažos, mažos

arba vidutinės įmonės (kaikurios priemonės turi dar papildomų sąlygų). Atsižvelgus į pateiktus duomenis galima išskirti šias pagrindines priemones:

- *Verslumas FP*. Priemonės tikslas – padidinti verslumo lygį. Vienu pagrindinių Lietuvos verslo aplinkos trūkumų išlieka nepakankamas verslo subjektų, ypač pradedančiųjų, prieinamumas prie reikalingų išorinių finansavimo šaltinių, todėl siekiama sudaryti palankesnes sąlygas verslo plėtrai, ypatingą dėmesį skiriant pradedančiajam verslui. [53] Priemonės įgyvendinimui planuojama skirti 103 280 000 eurų.

- *Regio-invest LT+*. Priemonės tikslas – finansavimas naujų gamybos ir paslaugų teikimo pajėgumų, skirtų naujiems produktams gaminti ir inovatyvioms paslaugoms (įskaitant sveikatos ir medicininio turizmo paslaugas) teikti, kūrimą ir įrengimą.[37] Numatytas finansavimas 86 886 006 eurų. Jei teikiama paraiška tik įrangai/įrenginiams/technologijoms įsigyti – parama siekia iki 900 tūkst. eurų, o jei projektas skirtas tiek statybai ir rekonstravimui, tiek įrangai/įrenginiams/technologijoms įsigyti – iki 2 mln. eurų.

- *Eco-inovacijos LT+*. Priemonės tikslas – skatinti MVĮ investicijas į materialųjį turtą (įrenginius, technologijas), kurį įdiegus mažėja neigiamas ūkinės veiklos poveikis aplinkai, skatinama pramoninė simbiozė ir užtikrinamas tęstinis aplinkos apsaugos efektas, t. y. investicijos į švaresnės gamybos inovacijas ir jų įdiegimą, tokiu būdu sumažinti neigiamas klimato kaitos ir šiltnamio efekto pasekmes.[45] Priemonės numatytas finansavimas – 86 886 005 eurų, iš kurių vienam projektui numatyta skirti iki 2,9 mln. eurų.

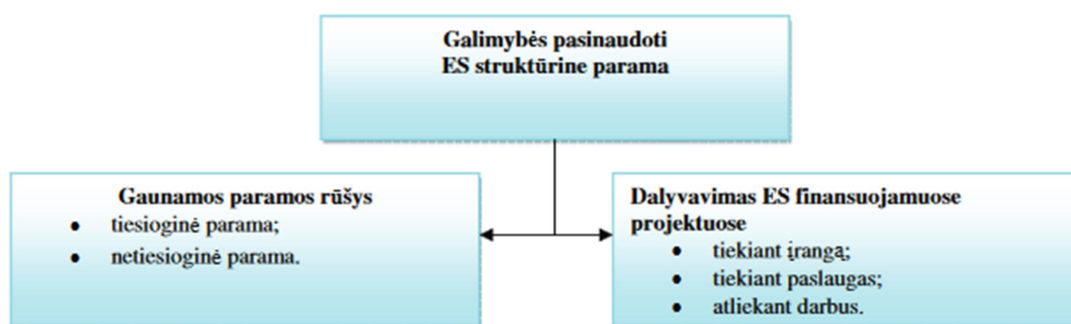
Kitos nepaminėtos priemonės pagal 3 prioritetą apima tokius tikslus, kaip informacinių technologijų diegimas, ekoinovacijų diegimas ir skatinimas, eksporto plėtra. Visi šie tikslai susiję su įmonių konkurencingumo skatinu, o tai skatina ekonominę šalies vystymąsi, augimą ir patrauklumą.

4 prioritetas. Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamyba ir naudojimo skatinimas. Šiam prioritetui priskiriama tik viena priemonė, kuri aktuali verslui, *Dalinis palūkanų kompensavimas*. Priemonės tikslas – paskolų ir finansinės nuomos (lizingo) sandorių, skirtų įrangai ir technologijoms (technologiniams sprendimams), įgalinantiems didinti įmonių energijos vartojimo efektyvumą, diegti, dalinis palūkanų kompensavimas. Pretenduoti į paramą gali tik pramonės įmonės. 2014–2020 m. numatoma kompensuoti palūkanų už 4 344 300 eurų.

7 prioritetas. Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas. Pagrindinis prioriteto uždavinys gerinti situaciją darbo rinkoje – sumažinti struktūrinį ir ilgalaikį nedarbą, sumažinti nesimokančio ir nedirbančio jaunimo skaičių ir kt. Verslui šis prioritetas aktualus tuo, kad kuriant naujus verslus, kuriamos ir naujos darbo vietos. Prioriteto įgyvendinimui iš verslo pusės priskiriamos dvi priemonės. *Subsidijos verslo pradžiai* – apima dalinį darbuotojo (-ų) darbo užmokesčio išlaidų arba dalinį palūkanų kompensavimą tiems verslo subjektams, kurie yra gavę

finansavimą (paskolą) pagal finansinę priemonę „Verslumo skatinimas 2014–2020“ bei palūkanų kompensavimą paskolos gavėjams, kurie yra gavę finansavimą (paskolą) pagal 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos finansų inžinerijos priemonę „Verslumo skatinimas“. Numatyta subsidijavimui 16 mln. eurų. *Verslumo skatinimui 2014–2020* planuojama skirti iš ES struktūrinių fondų apie 24,5 mln. eurų. Ši priemonė skirta pradedantiems verslą, suteikiamas konsultavimas verslo plano parengimo ir įgyvendinimo klausimais.

9 prioritetas. Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas. Įmonių įnašas į šio prioriteto įgyvendinimą yra žmogiškųjų išteklių konkurencingumo didinimas. Vienas iš prioriteto uždavinių – užtikrinti nuolatinį darbuotojų kvalifikacijos lygio palaikymą, jų profesinį mobilumą ir gebėjimą sparčiai persiorientuoti į kito ūkio sektoriaus veiklas. Tikslui pasiekti yra numatytos trys priemonės: *Kompetencijos LT*, *Kompetencijų vaučeris*, *Žmogiškieji ištekliai Invest LT+*. Didžiausias finansavimas numatytas pagal *Kompetencijų vaučerio* priemonę – 62 841 381 euras. Lėšos bus skiriamos įmonių mokymams, taikant „kompetencijų vaučerio“ sistemą, skirtą didinti kvalifikacijos tobulinimo bei kompetentingumo plėtros galimybių prieinamumą įmonių darbuotojams. Teikti paraiškas gali privatūs juridiniai asmenys.

5 pav. ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimo galimybės (Šaltinis: Beržinskienė *et al.*, 2012)

Apibendrinant ES struktūrinių fondų paramą galima išskirstyti (5 pav.):

- Tiesioginė parama, kai finansuojami projektai, naujų įrenginių įsigijimas, technologijų diegimas ir kt.
- Netiesioginė parama, kai yra suteikiamos garantijos ar dalinai kompensuojamos palūkanos.

Kitas būdas pasinaudoti parama yra dalyvavimas ES finansuojamuose projektuose. Tokia galimybė atsiranda, nusprendus tiekti įrangą ar paslaugas projektams arba atlikti darbus (tiesti kelius, statyti pastatus).

Apžvelgus patvirtintas priemones pagal 2014–2020 m. ES finansavimo programą, galima pastebėti, kad didžioji dalis paramos ir programos yra orientuota į smulkų ir vidutinį verslą. Tai rodo, jog Lietuvos ekonomikos augimas, vystymasis ir bendra šalies ekonominė situacija yra

priklausoma nuo SVV. Pasak socialinės apsaugos ir darbo ministrės Pabedinskienės (2015), verslumo skatinimo priemonėmis siekiama ilgalaikio efekto, nes paskolų forma verslui suteiktas finansavimas grįžta ir lėšos gali būti panaudojamos pakartotinai kitiems smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams finansuoti.

Grėblikaitė ir Puškoriūtė (2014) kaip vieną iš skatinančių verslo kūrimą priemonių priskiria konsultavimą ir pagalbą steigiant įmonę, verslo pradžios finansavimą. Autorių nuomone, svarbu padėti jaunimui kurti startuolius ir mažus verslus, pasakoti, apie galimas lengvatas ir finansavimo galimybes bei teikiamas garantijas ir palūkanų kompensavimus.

Taigi, didžioji dalis priemonių yra orientuotos į verslo plėtrą, kuri apima mokslinių tyrimų ir eksperimentų įgyvendinimą, darbuotojų kvalifikacijos kėlimą, naujos įrangos, technikos ar informacinių technologijų diegimą, eksporto vystymą ar energijos panaudojimo efektyvinimą. Verslo pradėjimo nuo nulio galimybės pasitelkiant ES struktūrinių fondų lėšas yra mažesnės. Išanalizavus priemones, galime pastebėti, jog tik 4 proc. patvirtintų priemonių yra orientuotos į startuolius ir naujus verslus.

Reikėtų pabrėžti, jog stambioms įmonėms finansavimas pagal 2014–2020 m. programą yra sumažintas. Didelės įmonės nebegalės pretenduoti į finansavimą pagal 3 prioritetą (SVV konkurencingumo skatinimas). Didžiosios šalies įmonės galės pretenduoti į paramą tik pagal 1, 4 ir 9 prioritetus.

2.3 Investicinio projekto vertinimo kriterijai

ES struktūrinių fondų paramos gavimui reikia parengti investicinį projektą ir jį pateikti įgyvendinančiajai institucijai. Pastarosios darbuotojai arba jos paskirti nepriklausomi ekspertai šiuos projektus tikrina. Jeigu projektų vertinimui yra reikalingos specifinės žinios, įgyvendinančioji institucija pasirenka nepriklausomus ekspertus atsižvelgdama į jų kvalifikaciją ir patirtį. Prieš atlikdami vertinimą nepriklausomi ekspertai pasirašo konfidencialumo ir nešališkumo deklaraciją (ES struktūrinių fondų parama viešajam sektoriui, 2005).

Projektų vertinimas išskaidomas į du etapus:

- Tinkamumo finansuoti vertinimas. Šio vertinimo metu nustatoma projekto atitiktis bendriesiems reikalavimams ir specialiesiems projektų atrankos kriterijams, tinkamų finansuoti išlaidų suma, galima finansavimo suma.
- Naudos ir kokybės vertinimas. Projektai vertinami pagal finansavimo sąlgose nurodytus prioritetinius atrankos kriterijus 100 balų sistemoje. Paraiškos, nesurinkusios nustatytos minimalios balų sumos, atmetamos.

2.3.1 Tinkamumo finansuoti vertinimas

Bendrieji kriterijai, kurie padeda įvertinti, ar projektas atitinka visus reikalavimus pateikiami 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos pagal pasirinktą prioritetą ir priemonę projektų finansavimo sąlygų priede „Bendrieji reikalavimai ir Stebėsenos komiteto patvirtinti specialieji atrankos kriterijai bei jų vertinimo metodika“.

1 kriterijus. Planuojamu finansuoti projektu prisidedama prie bent vieno Veiksmų programos prioriteto konkreta us uždavinio įgyvendinimo ir rezultato pasiekimo. Kiekvienas 2014–2020 metų programos prioritetas turi nustatytus tikslus ir uždavinius jiems pasiekti. Pretenduojuant į ES paramą ir rengiant projektą, reikia siekti naudos ne tik įmonei, bet ir šalies ekonomikai. Rekomenduojama, kad projektas atitiktų kiek galima daugiau uždavinių ir būtų pasiekta kuo daugiau stebėsenos rodiklių, nes tuomet kokybinio vertinimo metu galima gauti daugiau balų (Gečas *et al.*, 2004).

2 kriterijus. Projektas atitinka strateginio planavimo dokumentų nuostatas. Šiuo kriteriju reikalaujama, kad įgyvendinant projektą būtų prisidėta prie valstybės įgyvendinamos politikos. 1 ir 2 kriterijaus įgyvendinimas bei įmonės interesų siekimas gali apsunkinti projekto rengimą, nes reikia rasti bendrą kompromisą tarp 2 interesų.

3 kriterijus. Projektu turi būti siekiama aiškių ir realių kiekybinių uždavinių. Projekto rezultatas – pasiektas stebėsenos rodiklis. Tačiau siekiant šio rodiklio, turi būti išlaikyta nuosekli vidinė projekto logika, t. y. projekto rezultatai yra projekto veiklų padarinys, projekto veiklos sudaro prielaidas įgyvendinti projekto uždavinius, o pastarieji – pasiekti nustatytą projekto tikslą. Projekto uždaviniai turi būti parengti specifiniai, išmatuojami ir įvykdomi.

4 kriterijus. Projektas turi atitikti horizontaliuosius (darnaus vystymosi bei lyčių lygybės ir nediskriminavimo) principus, projekto įgyvendinimas turi būti suderinamas su ES konkurencijos politikos nuostatomis. Vertinant projektą pagal šį kriterijų siekiama įsitikinti, jog įmonė nori prisidėti prie darnaus vystymosi ir tolerantiškumo. Pasiūlymai, kaip įgyvendinti šiuos principus, padeda įmonei pademonstruoti proaktyvų požiūrį. Taip pat turi būti pagrįsta, jog projektas yra suderintas su ES konkurencijos politikos nuostatomis, tokiu būdu parodant, jog konkurencinės sąlygos tarp įmonių yra lygios ir nėra neteisėtu būdu siekiama gauti didesnio finansavimo ar kitos naudos, kuri pažeidžia taisykles.

5 kriterijus. Pareiškėjas ir partneris (-iai) organizaciniu požiūriu turi būti pajėgūs tinkamai ir laiku įgyvendinti teikiamą projektą ir atitikti jiems keliamus reikalavimus. Šis kriterijus labiausiai orientuotas į paraiškos tiekėjo (partnerio) įvertinimą. Siekiant įgyvendinti 5 kriterijų, paraiškos tiekėjas (partneris) turi atitikti šias sąlygas:

- Pareiškėjas (partneris) yra juridinis asmuo.
- Pareiškėjas (partneris) atitinka tinkamų pareiškėjų sąrašą, nustatytą projektų finansavimo sąlygų apraše.

- Pareiškėjas (partneris) turi teisinį pagrindą užsiimti ta veikla (atlikti funkcijas), kuriai pradėti ir (arba) vykdyti, ir (arba) plėtoti skirtas projektas.
- Pareiškėjui ir partneriui (-iams) nėra apribojimų gauti finansavimą (dėl iškeltos bankroto ar restruktūrizavimo bylos, neišnykusio ar nepanaikinto teistumo, išieškojimo procedūros).
- Pareiškėjas ir partneris (-iai) turi (gali užtikrinti) pakankamus administravimo gebėjimus vykdyti projektą.
- Partnerystė projekte yra pagrįsta ir teikia naudą.

Taip pat prie šio kriterijaus priskiriamas ir vienas esminių reikalavimų: projekto parengtumas atitinka projektų finansavimo sąlygų apraše nustatytus reikalavimus. Ši dalis reikalauja itin didelio dėmesio. Kaip jau minėta anksčiau, projekto struktūra yra ganėtinai plati ir išsami, todėl turi būti parengta tiksliai ir suprantamai, reikėtų orientuotis į tai, kad projektas turi būti suprantamas ne tik specialistams.

6 kriterijus. Projekto išlaidų finansavimo šaltiniai turi būti aiškiai nustatyti ir užtikrinti. Projekto tiekėjas ir (ar) partneris turi prisidėti prie projekto įgyvendinimo nustatyta lėšų suma. ES paramos teisės aktuose yra nurodyta, kas priskiriama prie tinkamų ir netinkamų finansuoti lėšų. Jei projektų įgyvendinimui reikalingos lėšos, kurios netinkamos finansuoti, projekte turi būti pateikta, kokiomis kitomis lėšomis tai bus padengta. Galimi finansavimo šaltiniai: ES struktūrinių fondų lėšos, viešasis įnašas arba privatus įnašas. Siekiant suplanuoti finansavimo poreikį ir jo padengimą, reikia aiškiai suplanuoti visas būsimas investicijas ir jų išlaidas. Gasparėnienė ir Kartašova (2015) išskiria šiuos pagrindinius veiksnius, kuriuos reikia įvertinti planuojant investicijų išlaidas:

- dabartinė turto vertė;
- turima investavimo patirtis;
- vyraujančios numatomų darbų, prekių, paslaugų rinkos tendencijos;
- tarptautinės konkurencijos galimybės projekto pirkimuose;
- laiko apribojimas;
- sezoniškumas.

Investicijų išlaidų dydį lemia daug veiksnių, kurių poveikį ne visada lengva prognozuoti ir įvertinti. Šios dalies parengimas su minimaliausiomis ir realiausiomis sąlygomis būtų sunkesnis naują verslą pradedančiajam dėl turimos investavimo patirties.

7 kriterijus. Turi būti užtikrintas efektyvus projektui įgyvendinti reikalingų lėšų panaudojimas. Kriterijus reikalauja, kad projekto įgyvendinimo alternatyvos pasirinkimas būtų pagrįstas sąnaudų ir naudos analizės rezultatais. Šiam tikslui pasiekti reikia atlikti projekto finansinį ir ekonominį vertinimą. Be to, turi būti įvertintos projekto rizikos ir parengtas jų valdymo planas.

Finansinės analizės tikslas – parengti pinigų srautų prognozę nustatant finansinį projekto gyvybingumą ir apskaičiuojant finansinius rodiklius (Gasparėnienė, Kartašova, 2015). Investicijų

projektų, kuriems siekiama gauti finansavimą iš ES struktūrinių fondų ir valstybės biudžeto lėšų, rengimo metodikoje nurodoma, kad finansinė analizė atliekama nagrinėjant finansinius projekto įgyvendinimo alternatyvų pinigų srautus. Jai atlikti naudojamas pinigų srautų metodas: projekto išlaidos (investicijos, veiklos sąnaudos, mokesčiai ir pan.) suprantamos kaip neigiami pinigų srautai, o projekto įplaukos (finansavimas, likutinė vertė, veiklos pajamos ir pan.) – kaip teigiami pinigų srautai. Finansiniams rodikliams apskaičiuoti viso ataskaitinio laikotarpio grynujų pinigų srautai diskontuojami.

Ekonominis vertinimas atskleidžia projekto įtaką regionui ir šaliai (t. y. teritorijai, kurioje projektas bus įgyvendinamas). Tačiau rengiant projektą dažniausiai poveikis vertinamas visuomenės daliai, kuri sutampa su projekto tiksline grupe. Socialinio ekonominio poveikio vertinimui naudojami finansinės analizės rezultatai.

Projekto planavimas ir rengimas yra ateities prognozavimas, todėl neišvengiamai atsiranda netikslumų. Dėl šių galimų netikslumų būtina atlikti projekto rizikos vertinimą – pateikti sisteminių suvokimą apie potencialias konkrečius projekto rizikas ir įvertinti šių rizikų galimą poveikį projekto įgyvendinimo sėkmingumui.

Be šių trijų pagrindinių analizių 7 kriterijaus įgyvendinimui reikia pagrįsti, kad pareiškėjas gali įgyvendinti projekto tikslus, veiklas, uždavinius bei pasiekti rezultatus per projekto įgyvendinimo laikotarpį; projekto įgyvendinimo trukmė, vieta atitinka projektų finansavimo sąlygų apraše nustatytus reikalavimus.

8 kriterijus. Projekto veiklos turi būti vykdomos veiksmų programos įgyvendinimo teritorijoje. Projektas turi būti vykdomas LR arba ne LR, bet jį vykdant sukurti produktai, gauti rezultatai ir nauda (ar jų dalis, proporcinga LR finansiniam įnašui) atitenka LR.

Taigi, investicinio projekto rengimas iš tiesų reikalauja išmanymo, suvokimo ir laiko. Siekiant gauti paramą paraiškos teikėjas privalo įsigilinti į kiekvieną reikalaujamą kriterijų. Iš pažiūros atrodo, kad įmonės rengdamos investicinį projektą siekia naudoti sau – pradėti arba plėsti verslą. Tačiau įvertinus visus kriterijus galima pastebėti, jog pagrindinis šių projektų tikslas yra valstybės ekonominių ir socialinių rodiklių gerinimas. Nors pagrindinis tikslas ir nėra susijęs su įmonės plėtra, projektas turi būti efektyvus, finansiškai naudingas ir nešti pelną po projekto įgyvendinimo.

2.3.2 Naudos ir kokybės vertinimas

Naudos ir kokybės vertinimas apibrėžiamas LR finansų ministro patvirtintose „Projektų administravimo ir finansavimo taisyklėse“.

Projektų naudos ir kokybės vertinimo metu projektai vertinami pagal atitinkamos veiksmų programos priemonės projektų finansavimo sąlygų apraše nurodytus prioritetinius projektų atrankos kriterijus. Kiekvienam kriterijui nurodomas galimas surinkti maksimalus balų skaičius. Didžiausia

projektui galima skirti balų suma turi sudaryti 100 balų. Privalomą surinkti minimalią balų sumą ministerija turi nustatyti projektų finansavimo sąlygų apraše. Projektai, kurie per naudos ir kokybės vertinimo etapą nesurenka nustatytos minimalios balų sumos, nėra tinkami finansuoti ir paraiškos atmetamos.

Projektų naudos ir kokybės vertinimą atlikti skiriami 2 vertintojai (ši informacija laikoma konfidencialia).

Projektui suteikiamas balas yra dviejų vertintojų suteiktų balų vidurkis. Vertintojui individualiai atlikus projekto naudos ir kokybės vertinimą, turi būti organizuojamas (-i) visų to kvietimo teikti paraiškas vertintojų arba vertinimo komisijos (jeigu ji sudaroma) susitikimas (-ai), kuriame (-iuose) aptariami kiekvieno vertintojo tam tikrai paraiškai suteikti balai ir jų suteikimo argumentai. Atsižvelgdami į aptarimo rezultatus, vertintojai turi teisę patikslinti individualaus paraiškos vertinimo metu paraiškai suteiktus balus. Jeigu įvykus aptarimui individualaus paraiškos vertinimo rezultatai skiriasi tarpusavyje daugiau kaip 10 balų, įgyvendinančioji institucija paskiria papildomą vertintoją (ar vertintojų grupę). Tokiu atveju paraiškai suteikiamas balas yra dviejų artimiausių balus suteikusių vertintojų balų vidurkis. Jeigu artimiausių balų negalima vienareikšmiškai nustatyti, skaičiuojamas paraiškėjui naudingesnių artimiausių balų vidurkis.

Tokie projektų vertinimui taikomi reikalavimai ir kriterijai leidžia atrinkti geriausius projektus, kurie efektyviausiai, t. y. mažiausiomis sąnaudomis sprendžia aktualias problemas, atitinka tikslinių grupių poreikius ir atitinka projektų finansavimo sąlygų apraše nurodytus veiksmų programos priemonės tikslus bei prisideda prie 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos tikslų įgyvendinimo.

3. INVESTICINIO PROJEKTO RENGIMAS ES FONDŲ PARAMAI GAUTI

Šioje darbo dalyje kaip verslo įkūrimo ir plėtros galimybę pateiksiu investicinio projekto rengimą. Kadangi vertinamos verslo kūrimo ir plėtros galimybės remiantis ES struktūrinių fondų finansavimu, projekto rengimui bus naudojamos metodinės rekomendacijos ir gairės pareiškėjams iš ES investicijų internetinio puslapio. Rezultatas atspindės verslo kūrimo ir plėtros galimybes pasitelkiant ES fondų lėšas, t. y. bus atskleista, kokie sunkumai ir problemos nulemia galimybes kurti ir plėsti verslą, į ką reikėtų atkreipti dėmesį naudojantis šiomis galimybėmis.

Projektas rengiamas gauti ES finansavimui pagal 7 prioriteto „Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas“ priemonę „Verslumo skatinimas 2014–2020“. Kaip jau minėta anksčiau, pagal šią priemonę skiriamas finansavimas siekia 24,5 mln. eurų.

3.1 Projekto charakteristika

Verslo idėja kilo iš aktyvios 2015–2016 metais vykstančios akcijos „Būk matomas“. Šios akcijos tikslas – paskatinti jaunos ir vyresnės žmonės nešioti atšvaitus ir būti matomais kelyje, tokiu būdu apsaugant savo gyvybę. Atšvaitų nešiojimo ypač vengia jaunimas ir vidutinio amžiaus žmonės, nes dažniausiai prekiaujama \ nepatraukliais, vaikiškais ir nederančiais prie aprangos atšvaitais. Todėl šiuo projektu bus siekiama gauti ES finansavimą stilingų rūbų ir aksesuarų su atšvaitais gamybai ir prekybai.

Įmonės veikla – planuojama vykdyti prekybą internetu ir siūlyti rinkai 3 produktus: atšvaitus, kepurės ir marškinėlius/palaidines su atšvaitais. Trumpai apie produktus:

- Atšvaitai. Įvairių formų, spalvų ir atitiktų mados tendencijas kaip aksesuarai, pagal parengtus projektus būtų užsakomi iš atitinkamos atšvaitus gaminančios agentūros. Atšvaitų dizainas būtų rengiamas įmonės direktorės ir samdomo dizainerio ne pilnam darbo mėnesiui (pagal poreikį).
- Kepurės. Planuojama prekiauti kepurėmis vaikams ir suaugusiems, kurios būtų papuoštos atšvaitais. Kepurės taip pat būtų užsakomos iš tiekėjų ir perparduodamos.
- Marškinėliai/palaidinės. Šios prekės taip pat būtų kuriamos ir vaikams, ir suaugusiems. Rengiamos įvairaus dizaino, stiliaus taip pat įkomponuojant į juos atšvaitus. Marškinėliai būtų gaminami mūsų pačių.

Šiuo projektu bus siekiama prisidėti prie Veiksmų programos 7 prioriteto „Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas“ 7.3.3 konkretaus uždavinio „Padidinti darbo paklausą skatinant gyventojų, ypač susiduriančių su sunkumais darbo rinkoje, verslumą“. Pagal ES

investicijų taisyklės gyventojams, susiduriantiems su sunkumais darbo rinkoje, priskiriami: asmenys iki 29 m., neįgalūs asmenys, vyresni negu 54 m. asmenys, bedarbiai, moterys.

Projekto tikslas – gaminti ir parduoti išskirtinio dizaino prekes su atšvaitais, siekiant ekonominės naudos įmonei bei šalies ekonominei padėčiai (naujų darbo vietų sukūrimas, konkurencingumo skatinimas).

Projekto uždaviniai:

- Įsteigti įmonę UAB „Mar-Ma“.
- Įsigyti įrangą siuvimui.
- Įrengti patalpas, tinkamas gaminti produkcijai.

Įvykdžius uždavinius, planuojami rezultatai:

- Įsteigta nauja įmonė.
- Sukurtos naujos darbo vietos.
- Sukurtas naujas konkurencingas produktas.
- Saugesnė visuomenė.

Paraiškos teikėjas investicinio projekto įgyvendinimui pagal priemonę „Verslumo skatinimas 2015–2020“ atitinka visus šiuos reikalavimus:

- Yra juridinis asmuo.
- Nėra iškelta byla dėl bankroto arba restruktūrizavimo, nėra pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl ūkinės komercinės veiklos arba jis nėra likviduojamas, nėra priimtas kreditorių susirinkimo nutarimas bankroto procedūras vykdyti ne teismo tvarka.

- Yra įvykdęs su mokesčių ir socialinio draudimo įmokų mokėjimu susijusius įsipareigojimus.

- Organizacijos vadovas, buhalteris (-iai), ar kitas (-i) asmuo (asmenys), turintis (-ys) teisę surašyti ir pasirašyti apskaitos dokumentus, neturi neišnykusio arba nepanaikinto teistumo arba per paskutinius 5 metus nebuvo priimtas ir įsiteisėjęs apkaltinamasis teismo nuosprendis pagal veikas, nustatytas Finansinės paramos, išmokėtos ir (arba) panaudotos pažeidžiant teisės aktus, grąžinimo į LR valstybės biudžetą taisyklių, patvirtintų LR Vyriausybės 2005 m. gegužės 30 d. nutarimu Nr. 590 „Dėl Finansinės paramos, išmokėtos ir (arba) panaudotos pažeidžiant teisės aktus, grąžinimo į LR valstybės biudžetą taisyklių patvirtinimo“, priedo „Apribojimų skirti Europos Sąjungos finansinę paramą, Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų, Lietuvos ir Šveicarijos bendradarbiavimo programos finansinę paramą aprašas“ 2 punkte.

- Nėra taikomas apribojimas (iki 5 metų) administruoti finansines priemones dėl trečiųjų šalių piliečių nelegalaus įdarbinimo.

3.2 Planuojamos investicijos ir jų finansavimo šaltinis

Viena iš kapitalo didinimo formų yra finansavimas. Lėšos yra reikalingos įmonei ir pradedant, ir plėtojant veiklą. Finansiniai ištekliai yra būtina nenutrūkstamos veiklos ir plėtros sąlyga. Vienas pagrindinių įmonės uždavinių yra apsirūpinti būtinais finansiniais ištekliais pagrindiniams ir apyvartiniam fondams sudaryti ir turtui didinti, draudimo, rekonstrukcijos ir plėtros, ekonominio skatinimo ir kitiems įmonės fondams sudaryti (Rutkauskas, *et al.*, 2009). Kapitalui suformuoti įmonės gali naudoti įvairius šaltinius – nuosavas lėšas, skolintis iš banko ar leisti akcijas.

Verslo pradžia bus siekiama gauti ES struktūrinių fondų finansavimą. Reikalingos investicijos verslui pradėti siekia 18 263 eurus (žr. 3 lentelėje).

3 lentelė. Reikalingos investicijos verslo pradžia iš ES struktūrinių fondų (Šaltinis: sudaryta autorės)

Numatoma investicija	Reikalingi vienetai	Suma be PVM, Eur	Iš viso, Eur
<i>Siuvimo patalpos įranga:</i>			
Siuvimo mašina <i>Brother</i>	2	799,00	1 598,00
Lyginimo lenta <i>Reliable</i>	1	379,00	379,00
Lygintuvas <i>Ricoma</i>	1	99,00	99,00
Siuvimo stalas	2	545,00	1 090,00
Kėdė siuvėjai	2	45,00	90,00
<i>Biuro įranga:</i>			
Biuro stalas	2	129,00	258,00
Biuro kėdė	2	60,00	120,00
Kompiuteris	2	1 000,00	2 000,00
Kopijavimo aparatas	1	367,00	367,00
Mobilus telefonas	2	566,00	1 132,00
<i>Kitos išlaidos, reikalingos veiklai vykdyti</i>		11 130,00	11 130,00
Iš viso:			18 263,00

Investicijas planuojama atlikti pirmais paramos gavimo metais. Iš ES fondų bus siekiama gauti finansavimą padengti visoms su verslo įkūrimu susijusioms tiesioginėms išlaidoms. Netiesiogines išlaidas (pvz., PVM) bus apmokamos iš nuosavų lėšų. Įmonės turto ir kapitalo pokyčiai atlikus investicijas pateikti balanse (A priedas).

Kadangi įmonė pati siūs marškinėlius vaikams ir suaugusiems, reikia įsigyti visą įrangą drabužių gamybai – siuvimo mašinas, stalus ir kėdes, lyginimo lentą ir lygintuvą. Taip pat bus įrengta administracinė patalpa, skirta administratorei ir direktorei – stalai, kėdės, kompiuteriai, mobilieji telefonai ir kopijavimo aparatas. Visa ši įranga yra būtina siekiant kokybiško klientų

aptarnavimo. Prie kitų išlaidų, reikalingų vykdyti veiklai, priskyriau tokias išlaidas kaip reikmenys siuvėjoms, žaliavos pagaminti produkcijai ir jau pagaminti atšvaitai, reklama bei pirmojo mėnesio nuomos, darbo užmokesčio ir interneto sąnaudos.

Investicinio projekto išlaidos, kurioms padengti siekiama gauti finansavimą, atitinka visus reikalavimus pagal Projektų administravimo ir finansavimo taisyklių 32 skirsnį „Bendrieji projektų išlaidų reikalavimai“:

- Išlaidos yra būtinos projektams įgyvendinti, t. y. prisideda prie projekto tikslų, uždavinių ir rezultatų pasiekimo.
- Išlaidos bus patirtos ir apmokėtos tinkamu finansuoti laikotarpiu, t. y. nuo 2014 m. sausio 1 d. iki 2023 m. gruodžio 31 d., su sąlyga, kad visos projekto veiklos nėra baigtos iki pareiškėjui pateikiant paraišką.
- Išlaidos bus patirtos projekto vykdytojų.
- Išlaidos skirtos apmokėti: už patiektas prekes, suteiktas paslaugas, atliktus darbus sumokėti, apskaičiuotam darbo užmokesčiui ir kitoms teisės aktuose nustatytoms išmokoms (pavyzdžiui, dienpinigiams, stipendijoms) išmokėti; iš anksto sumokėti prekių tiekėjui pagal su juo sudarytą sutartį ir vadovaujantis pateiktomis išankstinio apmokėjimo sąskaitomis; nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudoms padengti.
- Išlaidos tinkamai dokumentuotos, įtrauktos į projekto vykdytojo apskaitą vadovaujantis LR teisės aktuose nustatytais reikalavimais.

3.3 Projekto pardavimų prognozės

UAB „Mar-Mar“ planuojama prekiauti stilingais atšvaitais ir jais puoštomis kepurėmis bei marškinėliais Lietuvos teritorijoje.

4 lentelėje pateikta penkių metų prognozė, kuri atspindi, kiek, kokių ir už kokią kainą prekių planuojama parduoti. 2017 metais planuojami parduoti prekių kiekiai nustatyti remiantis panašių įmonių pardavimais, tikimasi, kad daugiausia prekių užsisakys didžiųjų miestų – Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos – gyventojai. Metų pabaigoje tikimasi įsitvirtinti rinkoje, užsitikrinti minimalų vardo žinomumą ir išlaikyti lojalius klientus. Įgyvendinus šiuos planus bei įvertinus prognozuojamą ekonomikos augimą, planuojama kiekvienais metais parduoti vidutiniškai 3 proc. daugiau prekių.

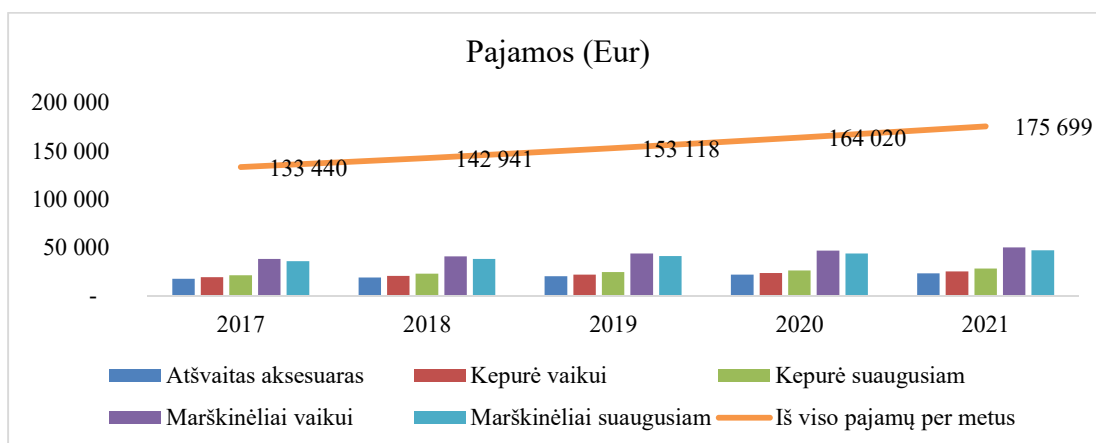
Pirmaisiais metais įmonės prekių kaina nustatoma remiantis analogiškų prekių, parduodamų internetu, kainomis (pvz.; nustatant atšvaitų kainą remtasi įvairių aksesuarų kainomis bei įvertinant atšvaitų savikainą, o kepurėlių ir marškinėlių – imant keletos panašia veikla užsiimančių internetinių parduotuvių prekių vidutinę kainą). Taigi, pirmaisiais metais atšvaitas kainuos 5 eurus, kepuraitė vaikui – 9 eurai, kepurė suaugusiam žmogui – 15 eurų, marškinėliai vaikui – 16 eurų, marškinėliai suaugusiam – 20 eurų. Kadangi yra prognozuojamas rinkos kainų augimas, prekių kaina kiekvienais

metais augs vidutiniškai 4 proc. Tokio dydžio augimas prognozuojamas įvertinus vidutinį drabužių kainos augimą ir infliaciją per pastaruosius penkis metus.

4 lentelė. Parduotų prekių ir įkainių prognozė 2017–2021 m. (Šaltinis: sudaryta autorės)

Prognozė					
	2017	2018	2019	2020	2021
Atšvaitas aksesuaras					
Parduodama prekių, vnt.	3 600	3 708	3 819	3 934	4 052
Prekės įkainis, Eur	5,00	5,20	5,41	5,62	5,85
Kepurė vaikui					
Parduodama prekių, vnt.	2 160	2 225	2 292	2 360	2 431
Prekės įkainis, Eur	9,00	9,36	9,73	10,12	10,53
Kepurė suaugusiam					
Parduodama prekių, vnt.	1 440	1 483	1 528	1 574	1 621
Prekės įkainis, Eur	15,00	15,60	16,22	16,87	17,55
Marškinėliai vaikui					
Parduodama prekių, vnt.	2 400	2 472	2 546	2 623	2 701
Prekės įkainis, Eur	16,00	16,64	17,31	18,00	18,72
Marškinėliai suaugusiam					
Parduodama prekių, vnt.	1 800	1 854	1 910	1 967	2 026
Prekės įkainis, Eur	20,00	20,80	21,63	22,50	23,40

Įvertinus suteikiamų paslaugų ir įkainių prognozes, galima nustatyti planuojamas gauti pajamas (žr. 6 pav.). Prognozuojamu laikotarpiu didžiausias pajamas turėtų būti gautos parduodant vaikams ir suaugusiems skirtus madingus, patrauklius ir matomumą užtikrinančius marškinėlius. Pajamos iš jų sudaro 56 proc. nuo visų pajamų per metus. Pajamos iš atšvaitų ir kepurėlių vidutiniškai sudaro po 15 proc. pajamų. 2017 metais pajamos siekia 133 440 eurų ir prognozuojamu laikotarpiu turi tendenciją augti vidutiniškai po 7 proc. kasmet. 2021 metais tikimasi, jog pajamos išaugs iki 175 699 eurų.

6 pav. Prognozuojamos investicinio projekto pajamos 2017–2021 metais (Eur) (Šaltinis: sudaryta autorės)

Šiuo metu visuomenėje vyrauja nuomonė, kad geriausias būdas išsiskirti iš minios ir palaikyti savo stilių yra apsipirkti internetu iš vietinių smulkiųjų verslų, nes tokie pardavėjai negamina prekių masiškai ir neaprengia kas antro piliečio kaip didieji prekybos centrai. Be to, drabužiai priskiriami kiekvieno vartotojo išlaidoms ir užima ganėtinai aukštą vietą. Reikėtų paminėti ir tai, jog šiuo metu vykstanti akcija „Būk matomas“ taip pat privers susimąstyti visuomenę apie saugumą tamsesniuose paros metus. Šio verslo siūlomi produktai privers apie tai susimąstyti ir tuos, kurie nemėgsta įprastinių spalvotų ir nepatrauklių atšvaitų. Tai reiškia, pajamos iš šios verslo sritys yra pagrįstos ir realios.

3.4 Projekto kaštų vertinimas ir prognozė

Lietuvos įmonėse gamybos savikainos skaičiavimas įstatymais nereglamentuojamas, todėl savikainos apskaičiavimo formą pasirenka pati įmonė, laikydamasi tam tikrų bendrų taisyklių (Pupeikienė, 2009).

UAB „Mar-Ma“ investicinio projekto į parduodamų prekių savikainą įtraukiamos įsigytų prekių, žaliavų ir darbo užmokesčio siuvėjoms, sukirpėjai ir lygintojai išlaidos, o į veiklos sąnaudas įtraukiamos likusios išlaidos – visa tai atsispindi pelno (nuostolio) ataskaitoje (B priedas).

Projekto tikslų įgyvendinimas apskaičiuotas remiantis realistiniu projekto scenarijumi. Įmonė patiria pastoviuosius ir kintamus kaštus. Prognozuojamas sąnaudos pateikiamos 5 lentelėje.

5 lentelė. Prognozuojamos investicinio projekto išlaidos 2017–2021 m. (Eur) (Šaltinis: sudaryta autorės)

Sąnaudos	Prognozė				
	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Kintamos sąnaudos:</i>					
Atšvaitai aksesuarai	2 880	2 966	3 055	3 934	4 052
Audiniai	24 660	25 400	26 162	29 209	30 085
Kepurės vaikams ir suaugusiems	20 160	20 765	21 388	24 232	24 959
Kita	5 460	5 624	5 793	5 966	6 145
<i>Iš viso kintamų sąnaudų:</i>	<i>53 160</i>	<i>54 755</i>	<i>56 397</i>	<i>63 341</i>	<i>65 241</i>
<i>Pastovios sąnaudos:</i>					
Darbo užmokestis ir SODRA	69 651	72 220	74 891	77 667	80 552
Nuoma	6 000	6 000	6 000	6 000	6 000
Nusidėvėjimo sąnaudos	1 759	1 759	1 759	714	714
Kita	4 740	4 440	4 884	5 372	5 910
<i>Iš viso pastovių sąnaudų:</i>	<i>82 150</i>	<i>84 419</i>	<i>87 534</i>	<i>89 753</i>	<i>93 176</i>
Iš viso:	135 310	139 174	143 931	153 094	158 417

Didžiąją dalį prognozuojamų išlaidų sudaro pastoviosios sąnaudos. Daugiausia pastoviųjų sąnaudų patiriama mokant darbo užmokestį ir su juo susijusius mokesčius. Įmonėje iš viso dirbs 6 nuolatiniai darbuotojai: direktorė/buhalterė, administratorė, 2 siuvėjos, lygintoja ir medžiagos sukirpėja. Darbo užmokestis 2017 metais prognozuojamas remiantis dabartinėmis rinkos kainomis,

o nuo 2018 metų prognozuojamas vidutinis darbo užmokesčio augimas direktorei ir administratorei kasmet 3 proc., o siuvėjoms, sukirpėjai ir lygintojai – 5 proc. kasmet (remiamasi vidutiniu DU augimu atitinkamose srityse per pastaruosius kelerius metus ir ekonominėmis prognozėmis). Įvertinus šį augimą, sąnaudos DU 2017–2021 m. išaugs nuo 69 651 Eur iki 80 552 Eur. Veiklai vykdyti reikalingos patalpos bus nuomojamos. Įvertinus rinkos kainas ir apžvelgus tinkamų veiklai patalpų numos kainas, buvo nustatyta, kad nuomai ir mokesčiams kasmet reikėtų skirti 6 000 eurų. Kitoms veiklos sąnaudoms priskiriamos sąnaudos interneto ir mobiliųjų tinklų ryšio, reklamos, dizainerio paslaugos ir kitos. 2017 metais sąnaudos didesnės lyginant su 2018 m., nes įmonė patiria dar ir steigimo išlaidas. Nuo 2018 m. prognozuojama, kad kasmet kitos išlaidos augs vidutiniškai po 10 proc.

Kintamąsias sąnaudas sudaro žaliavos ir prekės, skirtos perparduoti. Daugiausia kintamų išlaidų patiriama perkant audinius, kurie skirti siūti marškinėliams. Pirmaisiais prognozuojamais metais audiniams įsigyti prireiks 24 660 eurų, o 2021 m. – 30 085 eurų. Atsižvelgus į rinkos kainas ir pasirašant sutartį su tiekėju, pirmus 3 metus vaikiško audinio kaina bus 5 Eur/1m², audinio suaugusiam 7 Eur/1m², o po trijų metų kaina padidės atitinkamai iki 5,5 Eur/1m² ir 7,5 Eur/1m². Panašios sąnaudos bus patirtos užsakant kepurės vaikams ir suaugusiems (2017 m. – 20 160 eurų, 2021 m. – 24 959 eurų). Kepurės taip pat bus perkamos iš vieno tiekėjo, su kuriuo bus sudaryta sutartis, kurioje sutarta kaina pirmus 3 metus už vaikišką kepurę 4 eurai, už suaugusiojo – 8 eurai. Nuo 2020 metų prognozuojama, kad kaina padidės 10 proc. Kitoms išlaidoms priskiriami kaštai atšvaitams, kurie reikalingi dekoruoti marškinėliams ir kepuraitėms, siuvimo reikmenys.

Iš viso prognozuojama, kad kintamos išlaidos išaugs nuo 53 160 Eur iki 65 241 Eur, o pastovios – nuo 82 150 Eur iki 93 176 Eur, tai bendros išlaidos 2017–2021 metais sieks nuo 135 310 Eur iki 159 417 Eur.

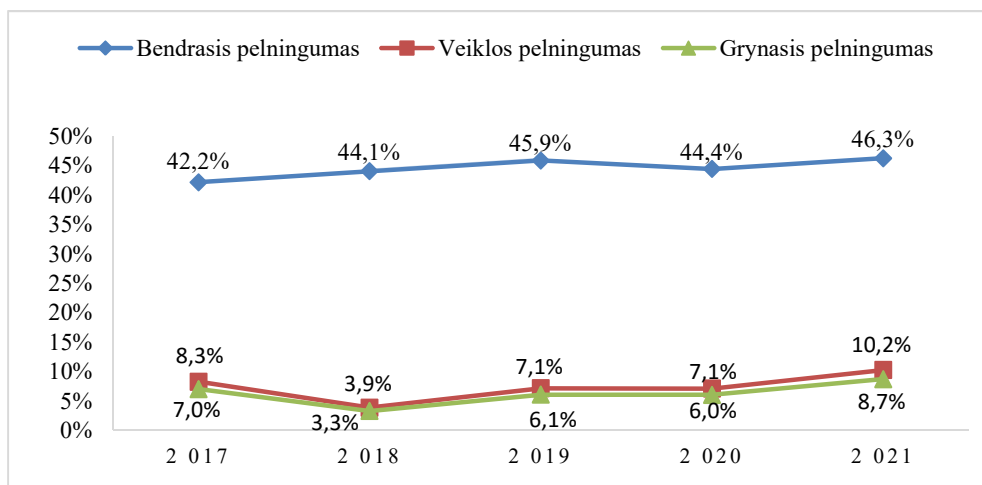
3.5 Investicinio projekto finansinis vertinimas

Kaip jau minėta 2.3.1 skyriuje, norint gauti ES finansavimą reikia įgyvendinti visus bendruosius kriterijus ir vienas iš jų yra projekto finansinis vertinimas. Siekiant įgyvendinti šį reikalavimą, buvo apskaičiuotas projekto pelningumas, remiantis prognozuojamu pelnu bei atliktas efektyvumo vertinimas, kuris padeda priimti sprendimą, ar verta projektą įgyvendinti.

3.5.1 Pelningumo analizė

Pradedant verslą nuo nulio, nėra tikslinga skaičiuoti visų finansinių rodiklių. Verslo kūrėjų pagrindinis tikslas dažniausiai yra pelno gavimas, todėl būtina vertinti projekto pelningumą nuo investicijų pradžios. Pelningumo rodikliai rodo įmonės gebėjimą uždirbti pelną, gauti kuo daugiau pelno iš kiekvienos investuotos į įmonę; tai visų sunaudotų išteklių efektyvumas (Bagdžiūnienė, 2013).

Toliau paanalizuosiu veiklos pelningumo rodiklių pokyčių dinamiką analizuojamu 5-ių metų laikotarpiu. Šiuos rezultatus apibūdinantys santykiniai rodikliai apskaičiuojami naudojant pelno (nuostolių) ataskaitos duomenis. Rezultatai pateikti 7 paveiksle.

7 pav. 2017–2021 m. projekto pelningumo rodiklių dinamika (proc.) (Šaltinis: sudaryta autorės)

Bendrasis pelningumas parodo įmonės sugebėjimą užsidirbti pelną iš pagrindinės veiklos, t. y. kokia dalis bendrojo pelno tenka vienai daliai pardavimo pajamų. Teigiamai vertinama, kai rodiklis ne mažesnis nei 10 procentų. Kaip matome iš 7 paveikslo, įmonės bendrasis pelningumas pirmaisiais verslo įkūrimo metais siekia 42,2 proc. Iki 2019 metų jis turi tendenciją augti, o dėl padidėjusių savikainos kaštų 2020 m. vėl sumažėja. Tačiau visu prognozuojamu laikotarpiu išlieka vidutiniškai apie 44,5 proc. Toks aukštas pelningumas parodo, jog įmonėje parinkta teisinga kainodaros strategija.

Veiklos pelningumas atspindi įmonės gebėjimą kontroliuoti veiklos sąnaudų formavimąsi. Šis rodiklis parodo, kiek kainuoja prekes parduoti bei valdyti įmonę. Kai rodiklis mažesnis negu 5 proc. laikoma, kad yra nepatenkinamas. 2017 m. veiklos pelningumas yra ganėtinai aukštas, kadangi yra planuojama gauti kitas pajamas, t. y. ES fondų paramą veiklos pradžiai. Nuo 2018 m. pastebime, kad veiklos pelningumas sumažėja iki 3,9 proc. ir nuo 2019 m. jis didėja. Tai atspindi realesnę įmonės finansinę padėtį, kadangi visos išlaidos padengiamos iš savo uždirbtų pajamų ir nebereikia paramos. Veiklos pelningumas 2019 m. – 7,1 proc., 2020 m. – 7,1 proc., 2021 m. – 10,2 proc.

Grynasis pelningumas parodo tikrąjį pardavimo pelningumą įvertinus visas pajamas ir išlaidas, tiksliau – šis rodiklis rodo, kiek grynojo pelno tenka kiekvienam pardavimo eurui po visų išlaidų. Patenkinamu šis rodiklis laikomas, kai yra didesnis nei 5 proc. Kaip matyti iš paveikslo, 2017 metais, kuomet gaunama parama ir atliekamos pirmosios investicijos, grynasis pelningumas siekia 7 proc. ir yra laikomas patenkinamu. 2018 m. rodiklio reikšmė sumažėja iki 3,3 proc. Tam turi reikšmės tai, jog įmonė savo sąnaudas kompensuoja pati ir nebegauna išorinio finansavimo

veiklos sąnaudoms padengti. Tačiau nuo 2019 m. grynasis pelningumas auga ir atitinka reikalavimus (2019 m. – 6,1 proc.; 2020 m. – 6 proc.; 2021 m. – 8,7 proc.).

Taigi, atlikus kuriamo verslo pelningumo rodiklių analizę, galima daryti išvada, kad verslo įkūrimas atneštų įmonei pelną ir būtų konkurencingas, nes pelningumo rodikliai turi tendenciją prognozuojamu laikotarpiu didėti, o kaip yra žinoma, jei pelningumas mažėja, tai reiškia, kad įmonės produkcija vartotojams darosi nebeįdomi ir nepatraukli.

3.5.2 Efektyvumo vertinimas

Įvertinus išnagrinėtus efektyvumo vertinimo metodų teorinius aspektus, jų privalumus ir trūkumus, išanalizavus projekto vertinimo kriterijus, šioje darbo dalyje bus analizuojamas investicinio projekto efektyvumo vertinimas naudojant šiuos metodus:

- investicijų atsipirkimo laiko metoda;
- finansinės grynosios dabartinės vertės metoda;
- finansinės vidinės grąžos normos metoda;
- investicijų pelningumo metoda;

Skaičiuojant efektyvumo rodiklius, investicinio projekto pinigų srautai yra diskontuojami, remiantis metodinėmis rekomendacijomis, kurios skirtos rengti projektą siekiant gauti ES finansavimą, diskonto norma pasirinkta 5 proc. Rodikliai apskaičiuoti remiantis teorinėje dalyje pateiktomis formulėmis, rezultatai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Investicinio projekto efektyvumo rodikliai (Šaltinis: sudaryta autorės)

Projekto efektyvumo rodikliai	
Investicijų atsipirkimo laikas	2,03
Finansinė grynoji dabartinė vertė (NPV)	1 652,65
Finansinė vidinė grąžos norma (IRR)	9%
Pelningumo indeksas (PI)	1,97

Apskaičiavus planuojamo kurti verslo efektyvumo rodiklius, galima juos trumpai apibūdinti:

- Investicijų atsipirkimo laiko rodiklio reikšmė yra 2,03 metai. Taigi, projektas atsipirks po 2 metų 11 dienų nuo pirmos investicijos pirmaisiais metais. Kuo investicijos greičiau atsiperka, tuo daugiau lieka laisvų lėšų vėliau, kurias įmonė gali panaudoti verslo plėtrai.
- Grynoji dabartinė vertė parodo projekto esamą vertę, kuri siekia 1 652,65 Eur. Projekto $NPV > 0$, toks projektas yra priimtinas ir įgyvendinamas, kadangi diskontuotosios būsimosios pajamos didesnės už diskontuotą investicijų vertę.

- Apskaičiuota investicinio projekto vidinė gražos norma lygi 9 proc. Kuo ši norma aukštesnė, tuo investicinis projektas patrauklesnis. Palyginus gautą rodiklį su diskonto norma (5 proc.), matyti, kad IRR yra didesnis, projektas laikomas finansiškai naudingas ir priimtinas.

- Daromą prielaidą remiantis pelningumo rodikliais, kad projektas yra pelningas, patvirtina ir apskaičiuota pelningumo indekso reikšmė – 1,97. Tai reiškia, jog projektas neša įmonei pelną.

Atlikus UAB „Mar-Ma“ projekto efektyvumo rodiklių apskaičiavimus matyti, kad planuojamas investicinis projektas atitinka visus efektyvumo vertinimo apskaičiuotų rodiklių normatyvų reikalavimus – atsiperka, yra pelningas ir grynoji dabartinė vertė yra teigiama.

3.6 Projekto socialinės – ekonominės naudos vertinimas

Siekiant įgyvendinti 7 kriterijų, reikia įvertinti projekto socialinę – ekonominę naudą regiono ar šalies lygiu.

Projektas rengiamas gauti finansavimui pagal 7 prioriteto „Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas“ 7.3.3 konkretų uždavinį „Padidinti darbo paklausą skatinant gyventojų, ypač susiduriančių su sunkumais darbo rinkoje, verslumą“. Rengiamą investicinį projektą įgyvendintų jauna mergina, kuri priskiriama prie gyventojų, susiduriančių su sunkumais darbo rinkoje. Todėl kaip pagrindinę socialinę-ekonominę naudą galima išskirti verslumo augimą šalyje. Būtų pagerinti tokie šalies rodikliai kaip naujų verslų įkurimas, jaunimo verslumas.

Kita projekto socialinė-ekonominė nauda – naujų darbo vietų kūrimas. Ši nauda ypač svarbi šalies ir visuomenės atžvilgiu, nes nedarbo lygis 2015 m. IV ketvirtyje siekė 8,8 proc. Sukuriant naujas darbo vietas bus ne tik prisidedama prie nedarbo lygio mažinimo ar užimtumo didinimo, tačiau nauji darbuotojai taip pat mokės mokesčius valstybei, skatins vartojimą šalyje. Visa tai savo ruožtu dar labiau veiks ekonomikos judėjimą, ko pasekoje kiti verslai bus priversti kurti darbo vietas siekiant patenkinti augančius vartotojų lūkesčius.

Vertinant tai, kad naujai sukurtas produktas bus konkurencingas, o jo pardavimo savikaina ganėtinai žema, galima išskirti sekančią socialinę-ekonominę naudą – surenkami didesni pridėtinės vertės mokesčiai (PVM) į valstybės biudžetą. Šiuo atveju, taip kaip ir su darbo vietų sukūrimu, suveikia multiplikatorius: biudžeto padidėjimas valstybei leidžia iš naujo paskirstyti išlaidas, o tai reiškia tikimybę, jog valstybė skirs daugiau lėšų švietimui, pensijų ar socialinėms išmokoms.

Kitą socialinės-ekonominės naudos aspektą sukuria produkcija, kuria prekiaus įkurtas verslas. Tikimasi, kad vis daugiau piliečių pamėgs madingus ir išskirtinius atšvaitus ar jais dekoruotus marškinėlius ir kepuraites, kuriuos dėvėdami tamsiuoju paros metu bus matomi kelyje. Tokiu būdu tikimės prisidėti prie žuvusiųjų ar sužeistųjų skaičiaus kelyje Lietuvoje.

Siekiant kokybiškai įvertinti projekto naudą yra skaičiuojami ekonominiai rodikliai. Ekonominės grynosios dabartinės vertės radimui remiantis metodinėmis rekomendacijomis taikoma 5,5 proc. diskonto norma. Rezultatai pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė. Investicinio projekto ekonominiai rodikliai (Šaltinis: sudaryta autorės)

Projekto ekonominiai rodikliai	
Ekonominė grynoji dabartinė vertė (EGDV)	1 826,05
Ekonominė vidinė grąžos norma (EVGN)	-
Naudos ir kaštų santykis (N/K)	1,07

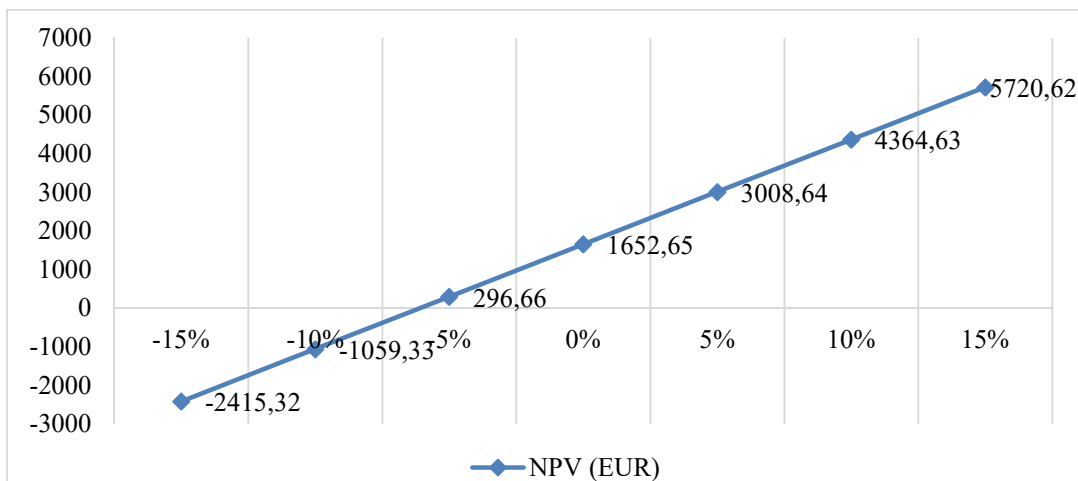
Iš 7 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad projekto ekonominė grynoji dabartinė vertė lygi 1 826,05 Eur. Tai reiškia, kad projektas padengia diskontuotas pinigų sąnaudas ir yra ekonomiškai naudingas visuomenei ($EGDV > 0$). Ekonominės vidinės grąžos normos rodiklis projektui nėra skaičiuojamas ir taikomas, nes pinigų srautai visais prognozuojamais metais yra teigiami, o tokiu atveju rodiklio skaičiavimas nėra tikslingas ir nepadeda įvertinti grąžos. Svarbiausias iš šių trijų rodiklių yra naudos ir kaštų santykis, atskleidžiantis, kiek kartų projekto sukuriama nauda viršija jam įgyvendinti reikalingas sąnaudas. Projekto naudos ir kaštų santykis yra 1,07. Toks rezultatas laikomas ekonomiškai geru, nes reikalaujama rodiklio reikšmė turi būti daugiau kaip 1.

Apibendrinant galima teigti, kad projekto įgyvendinimas bus naudingas ir socialiai, ir ekonomiškai. Tai užtikrina uždavinių įgyvendinimą ir prisidėjimą prie ES struktūrinių fondų programos. Todėl galima teigti, kad bus prisidėta prie šių programos stebėsenos rodiklių įgyvendinimo:

- Sėkmingai veikiančių naujų įmonių, pasinaudojusių finansine priemone verslo pradžiai, dalis 12 mėn. po paskolos suteikimo (2018 m. gruodžio 31 d. – 82 proc., 2023 m. gruodžio 31 d. – 82 proc.);
- Asmenys ir įmonės, pasinaudoję finansine priemone verslo pradžiai (2018 m. gruodžio 31 d. – 100, 2023 m. gruodžio 31 d. – 1000);
- Asmenys ir įmonės, pasinaudoję finansine priemone verslo pradžiai, iš kurių: su sunkumais darbo rinkoje susiduriantys asmenys ir įmonės (2018 m. gruodžio 31 d. – 40, 2023 m. gruodžio 31 d. – 440);
- Sukurtų naujų darbo vietų skaičius naujai įsteigtose įmonėse (versluose) (2018 m. gruodžio 31 d. – 180, 2023 m. gruodžio 31 d. – 1800);
- Sukurtų naujų darbo vietų skaičius naujai įsteigtose įmonėse (versluose), iš kurių: su sunkumais darbo rinkoje susiduriančių asmenų naujai įsteigtose įmonėse (versluose) (2018 m. gruodžio 31 d. – 80, 2023 m. gruodžio 31 d. – 810).

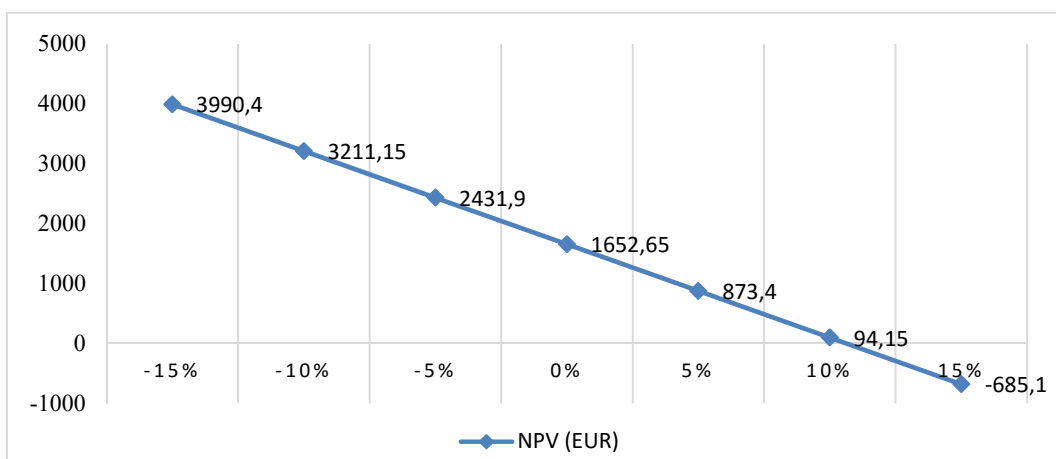
3.7 Projekto rizikos analizė

Nors projektas buvo prognozuojamas remiantis turimais istoriniais duomenimis, žymių ekonomistų ateities prognozėmis, neišvengiamai lieka tikimybė susidurti su prognozavimo klaidomis ar netikslumais. Populiariausias ir dažniausiai taikomas metodas vertinti rizikai yra jautrumo analizė. Analizės tikslas – įvertinti, kaip, keičiantis vienam iš kintamųjų, o kitiems likus pastoviems, pasikeis projekto finansinė grynoji dabartinė vertė.

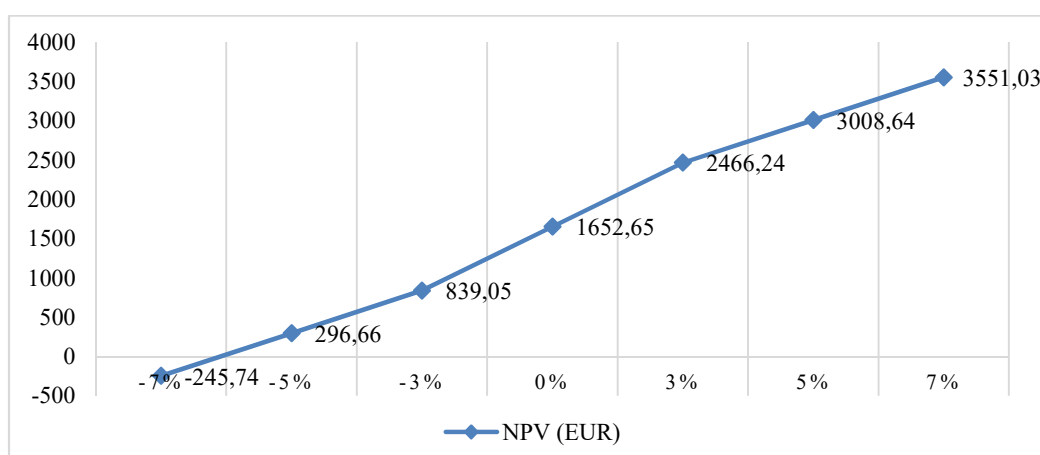
8 pav. Grynosios dabartinės vertės pokytis nuo pardavimų pajamų (Šaltinis: sudaryta autorės)

Iš 8 paveiksle pateikto grafiko matyti, kaip pardavimų pajamų padidėjimas ar sumažėjimas 5, 10 ir 15 proc. veikia NPV. Pardavimų pajamoms sumažėjus 5 proc., projekto NPV sumažėja iki 296,66 Eur, tačiau išlieka teigiamas; sumažėjus 10 proc., NPV smunka iki -1 059,33 Eur; sumažėjus 15 proc., NPV sumažėja iki -2 415,32 Eur. Pardavimų pajamų didėjimas projekto NPV tik didina: paaugus 5 proc. – 3 008,64 EUr, 10 proc. – 4 364,63 Eur, 15 proc. – 5 720,62 Eur. Galima teigti, kad į neigiamus pardavimų pajamų pokyčius projektas reaguoja ganėtinai jautriai, tačiau iki 5 proc. pokytis dar toleruotinas.

9 pav. Grynosios dabartinės vertės pokytis nuo pardavimų savikainos (Šaltinis: sudaryta autorės)

Analizuojant 9 paveikslą, matyti, kad pardavimų savikainai padidėjus 5 proc. NPV sumažėja iki 873,4 Eur, padidėjus 10 proc., NPV sumažėja iki 94,15 Eur, o savikainai išaugus 15 proc., NPV pasiekia nepatenkinamą lygį ir sudaro -685,1 Eur. Pardavimų savikainos mažėjimas projektui atneštų tik naudą – grynoji dabartinė vertė didėtų ir siektų atitinkamai kai -5 proc. – 2 431,9 Eur, kai -10 proc. – 3 211,15 Eur, kai -15 proc. – 3 990,4 Eur. Taigi, pardavimų savikainos rizika projektui labai maža, nes neigiama įtaka būtų pastebėta tik tuo atveju, kai savikaina išaugtų 15 proc., tačiau tokia tikimybė labai maža.

10 pav. Grynosios dabartinės vertės pokytis dėl infliacijos kaitos (Šaltinis: sudaryta autorės)

10 paveiksle pateiktas grafikas rodo, kaip infliacijos pokytis veikia projekto NPV. Kylant infliacijos lygiui, prekių ir paslaugų kainos auga ir tai teikia naudos įmonei. Šis poveikis matomas ir grafike: padidėjus infliacijai 3 proc., NPV išauga iki 2 466,24 Eur, infliacijai išaugus 5 proc., NPV lygus 3 008,64 Eur, o 7 proc. padidėjus infliacijai, NPV sieks 3 551,03 Eur. Infliacijos sumažėjimas 3 proc. projektui dar toleruotinas, nes NPV išlieka teigiamas (296,66 Eur). Tačiau jei infliacija sumažės 7 proc., NPV rodiklio reikšmė bus neigiama (-245,74 Eur).

Apibendrinant jautrumo analizės rezultatus, galima teigti, kad projekto grynoji dabartinė vertė jautriausiai reaguoja į pardavimų pajamų pokyčius. Siekiant suvaldyti šią riziką, įmonės vadovams reikėtų nuolat skatinti pardavimus, reklamuoti produktą, pritraukti naujus klientus ir išlaikyti esamus lojalius, stengtis nustatyti konkurencingą kainą. Mažiausia NPV priklausomybė išvelgiama nuo savikainos. Padidėjus savikainos išlaidoms 10 proc., projekto NPV išlieka teigiamas.

Atliktas projekto efektyvumo, socialinis-ekonominis ir rizikos vertinimas rodo, kad projektas atitinka 7 kriterijų ir yra tinkamas finansavimui.

3.8 Investicinio projekto rengimo apibendrinimas

Kaip jau minėta anksčiau, norint kurti ar plėsti verslą pasinaudojant ES struktūrinių fondų parama, reikia parengti investicinį projektą. Sėkmingai parengtas projektas yra pagrindinis ir vienintelis įrankis, atveriantis galimybes kurti ir plėsti verslą pasinaudojant finansavimu.

Šiame skyriuje buvo rengiamas projekto verslo kūrimui, kurio metu buvo siekiama įgyvendinti visus 2.3.1 skyriuje išvardytus kriterijus:

- *1 kriterijus.* Planuojamu finansuoti projektu prisidedama prie Veiksmų programos 7 prioriteto „Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas“ 7.3.3 konkretaus uždavinio „Padidinti darbo paklausą skatinant gyventojų, ypač susiduriančių su sunkumais darbo rinkoje, verslumą“ įgyvendinimo.
- *2 kriterijus.* Projektas atitinka Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano 1 tikslo „Skatinti darbo vietų kūrimą ir darbo paklausą“ 1.3 uždavinio „Ugdyti gyventojų verslumą ir remti verslo kūrimo iniciatyvas“ 1.3.1 priemonę „Teikti paramą pradedantiems verslą, ypač daug dėmesio skirti su sunkumais darbo rinkoje susiduriantiems asmenims“.
- *3 kriterijus.* Projektas prisideda prie stebėsenos rodiklių įgyvendinimo.
- *4 kriterijus.* Įgyvendinant projektą užtikrinama, kad bus laikomasi lyčių lygybės ir nediskriminavimo, ir siekiama darnaus vystymosi.
- *5 kriterijus.* Projekto įgyvendintojas yra juridinis asmuo ir atitinka kitus specialiuosius reikalavimus.
- *6 kriterijus.* Projekto išlaidos ir jų finansavimas pagrįstas.
- *7 kriterijus.* Atlikti efektyvumo, socialinis-ekonominis ir rizikos vertinimai rodo, kad projektas efektyvus, naudingas ir tinkamas finansuoti.
- *8 kriterijus.* Projekto veikla vykdoma veiksmų programos įgyvendinimo teritorijoje, t. y. Lietuvoje.

Investicinio projekto rengimas, siekiant įgyvendinti visus reikalavimus, nėra paprastas procesas. Pirmasis sunkumas, su kuriuo susiduriama, yra asmeninių ir valstybės interesų suderinimas. Dažniausiai siekdami įgyvendinti verslo idėją ar plėsdami jau turimą verslą savininkai galvoja tik apie būsimą naudą sau: tikimasi didesnio pripažinimo, augančių pardavimų, to pasekoje didesnių pajamų ir grynojo pelno. Tačiau ES finansavimas teikiamas tik tuo atveju, jei yra įgyvendinami ir valstybės interesai, kurie įprastai nesutampa su įmonės savininkų. Todėl, siekdami naudos sau, privalome įgyvendinti ir valstybės iškeltus uždavinius.

Prie vienos iš sudėtingesnių projekto rengimo dalių reikėtų priskirti balanso, pelno (nuostolių) ataskaitos ir pinigų srautų prognozavimą. Kuo tikslesnė prognozė, tuo mažiau nukrypimų, kurie

apsunkina projekto įgyvendinimą metų eigoje. Augant globalizacijos mastams šalies ekonomika tampa vis labiau priklausoma nuo kitų šalių, menkiausi pokyčiai kitame pasaulio krašte gali paveikti šalies ekonomiką. Ypač dėmesį reikėtų atkreipti prognozuojant projekto pajamas ir sąnaudas ir įvertinti kuo daugiau veiksmų nulemiančių jų dydį.

Investicinio projekto rengimas iš tiesų reikalauja žinių ir išmanymo. Siekiant kurti ar plėsti verslą, neužtenka turėti vien gerą idėją, reikia įrodyti jos naudą visuomenei, pagrįsti realizavimo galimybes ir rasti būdą, kaip kuo mažesnėmis sąnaudomis pasiekti kuo didesnę efektyvumą.

Be minėtų sunkumų, rengiant projektą buvo pastebėta, kad, norint įkurti verslą ar jį plėtoti, yra suduriama dar su šiais sunkumais: dideli mokesčiai, paini įstatyminė sistema, biurokratinės kliūtys, sudėtingas paramos gavimas, informacijos stoka.

Tačiau visi minėti sunkumai verslo kūrimo ar plėtros galimybių, pasitelkiant ES finansavimą, nemažina. Projektų rengėjams yra parengtos metodinės rekomendacijos, išleidžiamos taisyklės, aiškiai apibrėžiami vertinimo kriterijai. Projekto biudžeto, pajamų ir sąnaudų apskaičiavimui yra paruoštos specialiosios skaičiuoklės. Be to, norint pradėti verslą nuo nulio, yra rengiamos įvairios konsultacijos investicinio projekto rengimo klausimais.

IŠVADOS

- Atlikus išsamią mokslinių šaltinių analizę, galima teigti, kad smulkus ir vidutinis verslas yra pagrindinis ekonomikos variklis, lemiantis konkurencingumą, naujų darbo vietų kūrimą ir keliantis visą šalies ekonomikos lygį. Siekdami išlaikyti konkurencingumą ir augimą, verslai turi nuolat investuoti į plėtrą, naują įrangą, darbuotojų kvalifikaciją, naujų produktų kūrimą ir realizaciją. ES struktūrinių fondų parama yra viena iš galimybių gauti finansavimą, reikalingą padengti verslo kūrimo ar plėtros išlaidas, tačiau ja galima pasinaudoti tik parengus tinkamą investicinį projektą – planą, kuriame būtų nurodyta, kokio dydžio išlaidos bus patiriamos, kaip finansuojamos, kokių rezultatų tikimasi, kokia nauda bus įgyvendinus projektą ir kita. Projekto pagrindimui yra taikomas efektyvumo vertinimas, kurio metu apskaičiuojami statiniai ir dinaminiai rodikliai, padedantys apskaičiuoti projekto atsipirkimo laiką, grynąją dabartinę vertę, vidinę grąžos normą ir pelningumą. Taip pat reikia atlikti rizikos analizę, įvertintinant, kaip įvairūs veiksniai paveiktų įmonės rezultatus dėl prognozavimui trūkstamų duomenų.

- Pagal investicinių veiksmų programą 2014–2020 metais Lietuvai skiriamas 6,709 mlrd. eurų finansavimas, iš jų net 1,03 mlrd. eurų bus skirta verslams. Galimybę pasinaudoti finansavimu turi tie verslai, kurie siekia finansavimo moksliniams tyrimams, eksperimentinei plėtrai ir inovacijoms, arba pramonės įmonės, kurios siekia energetinio efektyvumo. Taip pat finansuojamos tokios sritys kaip žmogiškųjų išteklių konkurencingumo skatinimas, smulkiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas bei verslo startuoliai. Pretenduojant į paramą, svarbiausia tinkamai parengti investicijų projektą, kurio tinkamumo vertinimui yra išskiriami 8 vertinimo kriterijai. Juose reikalaujama, kad projektas būtų parengtas pagal vieną iš prioritetų ir įgyvendintų kuo daugiau jo uždavinių bei stebėsenos rodiklių, kad projektas būtų ne tik finansiškai naudingas įmonei, bet teiktų ir socialinę-ekonominę naudą šalies lygmeniu, kad projekto pareiškėjas ir (ar) partneris būtų tinkami projekto įgyvendinimui.

- Siekiant įvertinti verslo tinkamumą gauti ES struktūrinių fondų paramą buvo rengiamas investicinis projektas, kurio įgyvendinimui reikalinga investicijų suma yra 18 263 eurai. Projektas rengtas naujo verslo pradžia, kurio pagrindinis tikslas – gaminti ir prekiauti išskirtinio dizaino atšvaitais, jais dekoruotais marškinėliais ir kepuraitėmis vaikams bei suaugusiems, tokiu būdu sukuriant finansinę naudą įmonei ir socialinę-ekonominę naudą valstybei. Atlikus projekto efektyvumo vertinimą, nustatyta, kad projektas atsipirks greitai – per 2 metus 11 dienų, grynoji dabartinė vertė siekia 1 652,65 Eur, finansinė vidinė grąžos norma – 9 proc., o pelningumo indeksas – 1,97. Atliktas kiekybinis ekonominis investicinio projekto vertinimas patvirtino, kad projektas teikia ekonominę naudą šalies lygmeniu, nes ekonominė grynoji dabartinė vertė siekia 1 826,05 Eur, o naudos ir kaštų santykis yra didesnis nei reikalaujamas (1,07). Apibendrinant gautus

rezultatus, galima teigti, kad parengtas investicinis projektas efektyvus ir naudingas ir įmonei, ir valstybei. Be to, jis parengtas pagal reikalavimus ir atitinka visus 8 vertinimo kriterijus, vadinasi, yra tinkamas finansuoti.

SIŪLYMAI

- Rengiant investicinį projektą susiduriama su dideliu kiekiu reglamentų, taisyklių ir nurodymų. Paimi sistema apsunkina projektą rengimą siekiant ES finansavimo, todėl siūloma sisteminti, tikslinti ir skleisti informaciją apie ES struktūrinių fondų finansavimą, investicinių projektų rengimą ir įgyvendinimą. Informacijos paprastumas, sistemiškumas ir prieinamumas paskatintų rengti projektus, siekti ES finansavimo ir prisidėti prie valstybės ekonominių tikslų įgyvendinimo.

- Šiuo metu ES struktūrinių fondų galimybės, nauda ir perspektyvos yra per mažai išanalizuotos. Norint sulaukti didesnio paraiškų skaičiaus ir susidomėjimo, būtų siūloma daugiau apie tai skleisti informacijos. Diskusijos ir paskaitos apie ES fondų finansavimą, sėkmingai įgyvendintų projektų pavyzdžiai universitetuose ir viešose diskusijose padėtų pritraukti daugiau aktyvaus jaunimo ir verslų, susiduriančių su sunkumais dėl lėšų trūkumo verslo plėtrai. Kuo daugiau įmonių pasinaudotų finansavimu, tuo labiau augantis konkurencingumas šalyje, nes paramos grąžinti nereikia, o iš investicijų uždirbti pinigai galėtų būti toliau investuojami. Taip pat būtų įgyvendinami ir valstybės iškelti ekonominiai tikslai.

- ES finansavimo suma kiekvienam prioritetui ir jo įgyvendinimo priemonėms yra iš anksto suplanuota visam 2014–2020 metų programos laikotarpiui. Siekiant efektyvesnio ES lėšų įsisavinimo ir panaudojimo siūloma kas metus perskirstyti lėšas tarp priemonių. Tuomet skirtas lėšas priemonėms, kurios buvo nepaklausios ir nesulaukė didelio paraiškų skaičiaus, būtų galima panaudoti toms priemonėms, kurios yra paklausios. Tokiu būdu būtų efektyviau panaudotos lėšos, finansuota ir įgyvendinta daugiau projektų, o tai savo ruožtu skatintų ekonomikos augimą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Ališauskas, K.; Karpavičius, H.; Šeputienė, J. 2005. *Inovacijos ir projektai*. Mokomoji knyga. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla. 87 p.
2. Ališauskas, K.; Kazlauskienė, Ž. 2005. *Investicinių projektų rengimas, valdymas ir vertinimas*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla. 161 p.
3. Baguley, P. 2000. *Teach Yourself Project Management*. London: Teach Yourself Books.
4. Bendrasis programavimo dokumentas. 2005. *ES struktūrinių fondų parama viešajam sektoriui*. Vilnius. 43 p. ISBN 9955-9607-7-9
5. Beržinskienė, D.; Cibulskienė, D.; Būdvytytė-Gudienė, A. 2012. ES struktūrinių fondų paramos įsisavinimo intensyvumas Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo sektoriuje, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 4 (28). 53 – 64 p. ISSN 1648-9098
6. Bivainis, J.; Griškevičius, A.; Jakštas, V. 1998. *Investicinių projektų vertinimas*. Vilnius: Lietuvos informacijos institutas. 39 p.
7. Buškevičiūtė, E.; Kanapickienė, R.; Patašius, M. 2010. *Finansinių rezultatų analizė*. Kaunas: Technologija. 379 p.
8. Cibulskienė, D.; Butkus, M. 2007. *Investicijų ekonomika: realiosios investicijos*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla. 191 p.
9. Čiburienė, J.; Pabijanskas, D. 2004. Neapibrėžtųjų skaičių panaudojimo galimybės finansiniam investicinių projektų vertinimui, *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*: 31. 43 – 54 p.
10. Detali 2007-2013 m. ES paramos panaudojimo statistika. 2016. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.esparama.lt/barometras>>.
11. Dumčiuvienė, D.; Stravinskas, T. 2012. Struktūrinės paramos įtaka šalies ekonominiam augimui, *Economics and management*: 17 (4). Kaunas: Kauno technologijos universitetas. 1347 – 1356 p. ISSN 2029-9338
12. Foglio, A. 1998. *Strategic Focus or Strategic Change an International Marketing Strategy to Manage the Transformation of the 2000 Market*. Vilnius.
13. Gasparėnienė, L.; Kartašova, J. 2015. *Finansinių invetsicijų ir investicinių projektų vertinimas*. Vilnius: VĮ Registrų centras. 384 p. ISBN 978-9955-30-190-5
14. Gečas, K.; Jakubavičius, A.; Vijeikis, D. 2004. *Struktūrinių fondų parama verslui. Galimybės, metodai, patarimai*. Vilnius: UAB „Pačiolis“. 168 p. ISBN 9955-04-120-X
15. Grėblikaitė, J.; Puškoriūtė, N. 2014. Smulkių ir vidutinių įmonių skatinimas Lietuvoje, tobulinant viešojo sektoriaus paslaugų teikimą verslui, *Viešojo politika ir administravimas*: 13 (1). 137–148 p.

16. Grublienė, V.; Lengvinienė, S. 2011. Valstybės parama kaip smulkiojo ir vidutinio verslo darnaus vystymosi prielaida, *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*: 1 (25). Klaipėda: Klaipėdos universitetas. 107 – 115 p. ISSN 1822-6760.
17. Gudaitytė, N.; Batutytė, K.; Žalienė, I. 2009. Lietuvos regionų skirtumai ES struktūrinių fondų paramos kontekste, *Jaunųjų mokslininkų darbai*: 2 (23). 211 – 218 p.
18. Hassler, J.; Krusell, P.; Storesletten, K.; Zilibotti, F. 2005. The dynamics of government, *Journal of Monetary Economics*: 52 (7). 1331 – 1358 p.
19. Investicinių projektų, kuriems siekiama gauti finansavimą iš Europos Sąjungos paramos ir/ar valstybės biudžeto lėšų, rengimo metodika. 2014. Vilnius. 96 p.
20. Yeo-min, Y.; Youngna, Ch. 2002. *International Journal of Finance*. Vol. 14 Issue 3, 2374-2379 p.
21. Janušauskas, A. 2015. *Smulkaus verslo finansavimo šaltiniai*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gegužės 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/video/verslas/smulkaus-verslo-finansavimo-saltiniai.d?id=69066130>>.
22. Juozaitienė, L. 2007. *Įmonės finansai: analizė ir valdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. 418 p.
23. Juozaitienė, L.; Staponkienė, J. 2004. *Verslo ir vadybos įvadas*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla. 175 p. ISBN 9986-38-532-6
24. Katauskis, P. 2001. *Finansų matematika*. Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas. 219 p.
25. Keciorytė, V. 2011. *Europos studijų įvadas*. Vilnius: Technika. 139 p. ISBN 978-9955-28-924-1.
26. Kvedarienė, V. 1997. *Įmonių finansų valdymas*. Vilnius: Lietuvos informacijos institutas.
27. Lietuvos Respublikos Finansų Ministro Įsakymas Dėl „Projektų administravimo ir finansavimo taisyklių“ Patvirtinimo. 2014. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f44986504ed411e49cf986e1802f1de9/OrMvrUdLRv>>.
28. Lietuvos Respublikos Investicijų Įstatymas. 1999. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=245493>.
29. Lietuvos Respublikos Smulkiojo Ir Vidutinio Verslo Plėtros Įstatymas. 2015. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. spalio 29 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.640D50DB8877/FvNqxCIJzS>>.
30. Lietuvos Respublikos Socialinė Apsaugos ir Darbo Ministerija. 2015. *Ministrė A. Pabedinskienė: „Pradedantiems verslą – naujos galimybės skolintis“*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016

- m. balandžio 20 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/lt/naujienos/pranesimai-spaudai/ministre-a.-pabedinskiene-8yrr.html>> .
31. Morris, R. A.; Mcwhorter, B. S. 2010. *Sėkminga projektų vadyba*. Vilnius: Verslo žinios.
 32. Norvaišienė, R. 2004. *Įmonės investicijų valdymas*. Kaunas: Technologija.
 33. Norvaišienė, R.; Bagdzevičienė, R. 2000. Investicinių projektų rizikos vertinimo metodai, *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*: 13. Kaunas: Technologija. 127 – 137 p.
 34. Project Management Institute 2004. PMBOK Guide. *A Guide to the Project Management Body of Knowledge*. New York: Project Management Institute, Inc.
 35. Pupeikienė, R. 2009. *Verslo ekonomika*. Vilnius
 36. Ramanauskas, J. 2012. *Projektų vertinimas*. Mokymo / metodinė priemonė. Klaipėda: VšĮ Socialinių mokslų kolegija. 182 p.
 37. REGIO INVEST LT +. 2013. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. balandžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.esparamos.lt/region-invest-lt/>>.
 38. Rutkauskas, A. V. 1999. *Pelno inžinerija*. Vilnius: VGTU.
 39. Rutkauskas, A. V.; Tamošiūnienė, R. 2002. *Verslo projektavimas*. Vilnius: Technika.
 40. Rutkauskas, A. V. 2006. *Konkurencingo verslo projektavimas: monografija*. Vilnius: VGTU leidykla.
 41. Rutkauskas, A. V.; Sūdžius, V.; Mackevičius, V. 2009. *Verslo finansų principai ir praktika*. Vilnius: Technika. 328 p.
 42. Shim, J.K.; Siegel, J.G. 2001. *Handbook of financial analysis, forecasting and modeling*. Chicago: CCH INCORPORATED. 478 p.
 43. Statistikos departamentas. 2007. *Smulkių ir vidutinių įmonių verslo sėkmės veiksniai*. Vilnius.
 44. Street, C.T.; Cameron, A.F. 2007. External relationships and the small business: a review of small business alliance and network research, *Journal of Small Business Management*. 45 p.
 45. Technologinių eko-inovacijų diegimas ir skatinimas. 2015. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. balandžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://ukmin.lrv.lt/uploads/ukmin/documents/files/imported/lt/veikla/veiklos_sritys/es_strukturiniai_fondai/2014-2020/viesas_aptarimas/Eco-inovacijos_LT+.pdf>.
 46. Tomaševič, V.; Mackevičius, J. 2011. Vidinės gražos normos metodo taikymas vertinant investicinių projektų ekonominį efektyvumą, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*: 1 (21). 60 – 67 p. ISSN 1648-9098
 47. Treigienė, D. 2010. *Investicijos: mokomoji knyga*. Vilnius: Technika. 78 p.
 48. Verslo žinios. 2004. *Projektų valdymas*: 4. 18 – 24 p.
 49. Žukauskas, P.; Stripeikis, O. 2004. Smulkaus ir vidutinio verslo aplinka Lietuvos ir ES rinkose, *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*: 31. 209 – 228 p. ISSN 1392-1142

50. Васина, А. А. 2004. *Финансовая диагностика и оценка проектов*. Санкт Петербург: Питер.
51. 2014–2020 Europos Sąjungos Investicijos Lietuvoje. 2015. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. balandžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.esinvesticijos.lt/>>.
52. 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa. 2014. 215 p. ISBN 978-9955-772-74-3
53. 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos prioritetų įgyvendinimo priemonės NR.03.1.1-FM-F-843 „VERSLUMAS FP“ pagrindimas. 2015. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. balandžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://ukmin.lrv.lt/uploads/ukmin/documents/files/imported/lt/veikla/veiklos_sritys/es_strukturiniai_fondai/2014-2020/viesas_aptarimas/PIP%20pagr%20%20Verslumas%20FP%202015%2007%2002.pdf>.

PRIEDAI

A priedas

Prognozuojamas investicinio projekto balansas 2017–2021 m. (Eur)

	TURTAS	2 017	2 018	2 019
A.	ILGALAIKIS TURTAS	5 374	3 615	1 856
I.	NEMATERIALUSIS TURTAS	0	0	0
II.	MATERIALUSIS TURTAS	5 374	3 615	1 856
III.	FINANSINIS TURTAS	0	0	0
IV.	KITAS ILGALAIKIS TURTAS	0	0	0
B.	TRUMPALAIKIS TURTAS	12 666	17 364	26 668
I.	ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	5 316	5 475	5 640
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	0	0	0
III.	KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS	0	0	0
IV.	PINIGAI IR PINIGŲ EKVIVALENTAI	7 350	11 888	21 028
	TURTO IŠ VISO:	18 040	20 979	28 524
	NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI			
C.	NUOSAVAS KAPITALAS	12 666	17 364	26 668
I.	KAPITALAS	3 000	3 000	3 000
II.	PERKAINOJIMO REZERVAS (REZULTATAI)	0	0	0
III.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	9 366	14 064	23 368
IV.	REZERVAI	300	300	300
D.	DOTACIJOS, SUBSIDIJOS	5 374	3 615	1 856
	<i>Gauta</i>	<i>18 263</i>		
	<i>Nusidėvėjimas</i>	<i>12 889</i>	<i>1 759</i>	<i>1 759</i>
E.	MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	0	0	0
I.	PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR ILGALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	0	0	0
II.	PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	0	0	0
	NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:	18 040	20 979	28 524

A priedas

Prognozuojamas investicinio projekto balansas 2017–2021 m. (Eur) (tūsinys)

	TURTAS	2 020	2 021
A.	ILGALAIKIS TURTAS	1 142	428
I.	NEMATERIALUSIS TURTAS	0	0
II.	MATERIALUSIS TURTAS	1 142	428
III.	FINANSINIS TURTAS	0	0
IV.	KITAS ILGALAIKIS TURTAS	0	0
B.	TRUMPALAIKIS TURTAS	36 562	51 858
I.	ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	6 334	6 524
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	0	0
III.	KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS	0	0
IV.	PINIGAI IR PINIGŲ EKVIVALENTAI	30 228	45 334
	TURTO IŠ VISO:	37 704	52 286
	NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI		
C.	NUOSAVAS KAPITALAS	36 562	51 858
I.	KAPITALAS	3 000	3 000
II.	PERKAINOJIMO REZERVAS (REZULTATAI)	0	0
III.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	33 262	48 558
IV.	REZERVAI	300	300
D.	DOTACIJOS, SUBSIDIJOS	1 142	428
	<i>Gauta</i>		
	<i>Nusidėvėjimas</i>	<i>714</i>	<i>714</i>
E.	MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	0	0
I.	PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR ILGALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	0	0
II.	PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	0	0
	NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:	37 704	52 286

B priedas

Prognozuojama investicinio projekto pelno (nuostolių) ataskaita 2017–2021 m. (Eur)

Eil.nr.	STRAIPSNIAI	2017	2018	2019
I.	PARDAVIMO PAJAMOS	133 440	142 941	153 118
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA	(77 160)	(79 955)	(82 857)
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	56 280	62 986	70 261
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS	(58 150)	(59 219)	(61 074)
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	(1 870)	3 767	9 187
VI.	KITA VEIKLA	12 889	1 759	1 759
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA	-	-	-
VIII.	ĮPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	11 019	5 526	10 946
IX.	PAGAUTĖ	-	-	-
X.	NETEKIMAI	-	-	-
XI.	PELNAS (NUOSTOLIAI) PRIEŠ APMOKESTINIMĄ	11 019	5 526	10 946
XII.	PELNO MOKESTIS	(1 653)	(829)	(1 642)
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	9 366	4 697	9 304

B priedas

Prognozuojama investicinio projekto pelno (nuostolių) ataskaita 2017–2021 m. (Eur) (tūsinys)

Eil.nr.	STRAIPSNIAI	2020	2021
I.	PARDAVIMO PAJAMOS	164 020	175 699
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA	(91 124)	(94 413)
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	72 896	81 285
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS	(61 970)	(64 004)
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	10 926	17 281
VI.	KITA VEIKLA	714	714
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA	-	-
VIII.	ĮPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	11 640	17 995
IX.	PAGAUTĖ	-	-
X.	NETEKIMAI	-	-
XI.	PELNAS (NUOSTOLIAI) PRIEŠ APMOKESTINIMĄ	11 640	17 995
XII.	PELNO MOKESTIS	(1 746)	(2 699)
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	9 894	15 296